

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Језик
српског народа

ЈУ Службени гласник Републике Српске,
Бања Лука, Вељка Млађеновића бб
Телефон/факс: (051) 456-331, 456-341
E-mail: sgrs.redakcija@slglasnik.org
sgrs.oglasni@slglasnik.org
sgrs.finansije@slglasnik.org
sgrs.online@slglasnik.org

www.slglasnik.org

Петак, 26. април 2024. године
БАЊА ЛУКА

Број 38 Год. XXXIII

Жиро рачуни: Нова банка а.д. Бања Лука
555-007-00001332-44
НЛБ банка а.д. Бања Лука
562-099-00004292-34
Атос банк а.д. Бања Лука
567-162-10000010-81
UniCredit Bank а.д. Бања Лука
551-001-00029639-61
БПШ Банка а.д. Бања Лука
571-010-00001043-39
Addiko Bank а.д. Бања Лука
552-030-00026976-18

1169

На основу члана 10. став 1. тачка б) Закона о регулисању цијена ("Службени гласник Републике Српске", број 106/09) и члана 43. ст. 1. и 2. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), Влада Републике Српске, на 64. сједници, одржаној 4.4.2024. године, д о н о с и

УРЕДБУ

О ОДРЕЂИВАЊУ МАРЖЕ У ПРОМЕТУ ПРОИЗВОДА

Члан 1.

Овом уредбом одређује се маржа која се примјењује приликом формирања цијена одређених производа.

Члан 2.

Привредна друштва, друга правна лица и предузетници који се баве прометом производа на велико и/или на мало формирају цијене производа у промету на велико, односно на мало, примјеном маржи на набавну цијену до максимално прописаних износа:

Назив	марже у %	
	на велико	на мало
- Со за људску исхрану – паковање од 0,5 кг до 1,6 кг	6	8
- Животињска маст – свињска маст	6	8
- Уље сунцокретоно – паковање од 0,9 кг/л до 5 кг/л	6	8
- Биљна маст	6	8
- Маргарин – паковање од 250 г и од 500 г	6	8
- Пастеризовано и стерилизовано млијеко – паковање од 0,6 кг/л до 1,6 кг/л, са 2,8% м. м. и пастеризовано млијеко паковано у пластичну фолију	6	8
- Јогурт – паковање од 0,6 кг/л до 1,6 кг/л, од 1,6% м. м. до 3,2% м. м. и јогурт пакован у пластичну фолију	6	8
- Пшенично брашно	6	8
- Хљеб од пшеничног брашна	6	8
- Шећер кристал – паковање од 0,5 кг до 5 кг	6	8
- Храна за дојенчад и храна за бебе – искључиво замјена за мајчино млијеко	4	6
- Пелене за дјецу и за одрасле	4	6
- Јаја, М класа	10	12

- Павлака 12% м. м. – паковање 400 г	10	12
- Пиле – цијело	10	12
- Пилеће виршле – паковање до 500 г	10	12
- Пилећи паризер – паковање до 800 г	10	12
- Кокосња паштета – паковање до 100 г	10	12
- Рижка, бијела, дуго зрно, у кеси – паковање до 1 кг	10	12
- Тјестенина од бијелог брашна, фиделини – паковање 500 г	10	12
- Грашак, замрзнути – паковања до 1 кг	10	12
- Замрзнута боранија/махуне – паковања до 1 кг	10	12
- Пастеризована мијешана салата – паковања 2,4 кг	10	12
- Пастеризовани краставци – паковања 2,4 кг	10	12
- Детерџент за суђе, течни – паковање до 1 л	10	12
- Детерџент за прање веша у праху – паковање до 3 кг	10	12
- Течни сапун за руке – паковање до 1 л	10	12
- Тоалет-папир, двослојни – паковање 24 комада	10	12
- Лијекови	6	18

Члан 3.

Привредна друштва, друга правна лица и предузетници који се баве прометом производа на велико и који производе испоручују у своје малопродајне објекте могу да искористе само маржу прописану за трговину на мало.

Члан 4.

(1) Ако у промету на велико има више учесника, они дијеле износ марже за покриће трошкова промета.

(2) Сваки од учесника у промету на велико дужан је да у факури исказе зарачунати и преостали дио марже.

(3) За прекорачење укупног износа марже одговара учесник у промету на велико који је зарачунао маржу изнад преосталог прописаног дијела марже.

Члан 5.

Ако привредно друштво, друго правно лице или предузетник набави производе непосредно од произвођача и обави само промет на мало, може при формирању цијена производа у промету на мало маржу повећати до 25% од прописане марже у промету на велико.

Члан 6.

(1) Под набавном цијеном производа у промету на велико, односно на мало у складу са чланом 2. ове уредбе

подразумијева се фактурна цијена произвођача, односно добављача, умањена за рабате и попусте и увећана за зависне трошкове набавке.

(2) Маржа се обрачунава на набавну цијену производа из става 1. овог члана.

Члан 7.

(1) Под зависним трошковима набавке, у смислу ове уредбе, подразумијевају се царински трошкови, трошкови шпедитерских услуга и остали трошкови настали приликом увоза, трошкови утовара и истовара производа, трошкови транспорта од стоваришта добављача до стоваришта купца, трошкови осигурања производа у транспорту, транспортни кало, лом и квар производа, посебни трошкови паковања производа у транспорту, трошкови транспорта од стоваришта купца до његових продавница, односно продајних мјеста и трошкови поврата амбалаже на основу закључених уговора.

(2) Као зависни трошкови из става 1. овог члана могу се зарачунати трошкови које је имало и купцу фактурисало друго привредно друштво, правно лице или предузетник, односно трошкови планирани интерним актом купца ако те услуге врши само купац до висине коју би купцу фактурисало друго привредно друштво, правно лице или предузетник.

Члан 8.

Попис залиха затечених производа врши се прије сваке промјене цијена.

Члан 9.

(1) Нивелацији цијена производа приступа се приликом промјене продајне цијене производа на залихи уз поштовање маржи прописаних у члану 2. ове уредбе.

(2) Пондерацији набавне цијене производа приступа се приликом сваке набавке производа уколико те производе привредна друштва, друга правна лица и предузетници који се баве прометом производа на велико и/или на мало имају на залихама.

(3) Пондерисана набавна цијена производа израчунава се на следећи начин:

$$\frac{A_1 \times \text{набавна цијена} + A_2 \times \text{набавна цијена}}{A} = \text{пондерисана набавна цијена производа}$$

Гдје су:

A_1 – постојеће залихе производа A ,

A_2 – новонабављена количина производа A ,

A – укупна количина производа A , која је једнака збиру A_1 и A_2 .

(4) Уколико су привредна друштва, друга правна лица и предузетници који се баве прометом производа на велико и/или на мало извршили пондерацију за одређени производ и добили пондерисану набавну цијену за тај производ, приликом следеће набавке тог производа пондерисана набавна цијена се израчунава на следећи начин:

$$\frac{A_1 \times B + A_2 \times \text{набавна цијена}}{A} = \text{пондерисана набавна цијена производа}$$

Гдје су:

A_1 – постојеће залихе производа A ,

A_2 – новонабављена количина производа A ,

B – претходно пондерисана набавна цијена,

A – укупна количина производа A , која је једнака збиру A_1 и A_2 .

(5) На утврђену пондерисану набавну цијену производа привредна друштва, друга правна лица и предузетници који се баве прометом производа на велико и/или на мало пријењују маржу прописану чланом 2. ове уредбе.

(6) Валоризацији цијене производа у промету приступа се онда када су набавне цијене тих производа на тржишту

веће, а постојеће залихе тих производа у продајном објекту се не занављају.

Члан 10.

Нивелација, пондерација и валоризација цијена у продајном објекту записнички се констатује, а записник се води у прописане пословне евиденције.

Члан 11.

Инспекцијски надзор над примјеном ове уредбе врши надлежна тржишна инспекција у складу са прописом којим је уређена област инспекције.

Члан 12.

(1) Новчаном казном од 7.000 КМ до 10.000 КМ казниће се за прекршај правно лице ако поступа супротно одредбама чл. од 2. до 10. ове уредбе.

(2) За радње из става 1. овог члана казниће се одговорно лице у правном лицу новчаном казном од 3.000 КМ до 5.000 КМ.

(3) За радње из става 1. овог члана казниће се предузетник новчаном казном од 3.000 КМ до 6.000 КМ.

(4) Уз казну из става 1. овог члана изриче се и мјера одузимања имовинске користи остварене извршењем прекршаја.

Члан 13.

Ступањем на снагу ове уредбе престаје да важи Уредба о ограничавању маржи у промету робе ("Службени гласник Републике Српске", бр. 27/19 и 103/21).

Члан 14.

Ова уредба ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске", а престаје да важи 30. јуна 2024. године.

Број: 04/1-012-2-1210/24
4. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1170

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

ОДЛУКУ

О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПЛАН УТРОШКА СРЕДСТАВА

I

Даје се сагласност Министарству управе и локалне самоуправе (организациони код 1141) на План утрошка средстава за период 1.1 - 30.4.2024. године са позиције 487300 - трансфери јединицама локалне самоуправе у износу од 800.000,00 КМ.

II

Средства из тачке I ове одлуке додјељују се за финансијску помоћ Граду Источно Сарајево за наставак изградње Меморијалног комплекса посвећеног страдалим српским цивилима Сарајева и Сарајевско-романијске регије у 20. вијеку.

III

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство управе и локалне самоуправе и Министарство финансија.

IV

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1306/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1171

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПЛАН УТРОШКА СРЕДСТАВА****I**

Даје се сагласност Министарству управе и локалне самоуправе (организациони код 1141) на План утрошка средстава за период 1.1 - 30.4.2024. године са позиције 487300 - трансфери јединицама локалне самоуправе у износу од 150.000,00 КМ.

II

Средства из тачке I ове одлуке додјељују се за финансијску помоћ Општини Рудо за набавку "мини хидрауличног багера" за копање канала и водоснабдијевања у општини Рудо, односно оспособљавање ЈКП "Услуга" Рудо за самосталан рад.

III

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство управе и локалне самоуправе и Министарство финансија.

IV

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1307/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1172

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08) и члана 5. став 3. Закона о извршењу Буџета Републике Српске за 2023. годину ("Службени гласник Републике Српске", број 112/23), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПЛАН УТРОШКА СРЕДСТАВА****I**

Даје се сагласност Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде (организациони код 1546) на План утрошка средстава са позиције 414100 - субвенције нефинансијским субјектима у области шумарства за период 1.1 - 30.6.2024. године у износу од 839.000,00 КМ.

II

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и Министарство финансија.

III

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1290/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1173

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08) и члана 5. став 2. Закона о извршењу Буџета

Републике Српске за 2024. годину ("Службени гласник Републике Српске", број 112/23), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПЛАН УТРОШКА СРЕДСТАВА****I**

Даје се сагласност на План утрошка средстава Главној служби за ревизију јавног сектора Републике Српске (организациони код 3170) за период 1.1 - 30.6.2024. године са позиције 511300 - издаци за набавку постројења и опреме у износу од 48.000,00 КМ.

II

За реализацију ове одлуке задужују се Главна служба за ревизију јавног сектора Републике Српске и Министарство финансија.

III

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1303/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1174

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), члана 77. Закона о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 71/12, 52/14, 114/17, 131/20, 28/21 и 90/21) и члана 8. став 5. Уредбе о условима и поступку директног задуживања фондова социјалне сигурности ("Службени гласник Републике Српске", број 57/13), Влада Републике Српске, на 67. сједници, одржаној 25.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ ЗА ЗАДУЖЕЊЕ ФОНДА ЗДРАВСТВЕНОГ ОСИГУРАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ****I**

Даје се сагласност за кредитно задужење Фонда здравственог осигурања Републике Српске (у даљем тексту: Фонд) у 2024. години у износу до 100.000.000 КМ с циљем обезбјеђења средстава за намјене прописане чланом 79. став 2. Закона о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске.

II

Кредитна средства утрошиће се за финансирање законом утврђених права осигураних лица Фонда.

III

Кредитна средства обезбиједиће се задужењем код домаћих и иностраних кредитора.

IV

Оквирни услови за дугорочно задуживање су сљедећи:
- каматна стопа: фиксна максимално до 6% годишње,
- трошкови обраде кредита: 0,00 КМ,
- период отплате кредита: до пет (5) година уз једнаке мјесечне ануитете или уз једнаке годишње ануитете, са грејс-периодом до 12 мјесеци који је укључен у период отплате,
- начин осигурања отплате дуга: мјенице и налози Фонда са изјавом и гаранција Републике Српске.

V

Задужује се директор Фонда да са финансијским институцијама договори најповољније кредитне услове.

VI

За реализацију ове одлуке задужује се Фонд.

VII

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 04/1-012-2-1311/24
25. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1175

На основу члана 35. Закона о буџетском систему Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 121/12, 52/14, 103/15 и 15/16) и члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, број 118/08), Влада Републике Српске, на 67. сједници, одржаној 25.4.2024. године, д о н о с и

ОДЛУКУ

О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПРИЈЕДЛОГ РЕБАЛАНСА ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА - БУЏЕТА ФОНДА ЗДРАВСТВЕНОГ ОСИГУРАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА 2024. ГОДИНУ

I

Даје се сагласност на Приједлог ребаланса Финансијског плана - Буџета Фонда здравственог осигурања Републике Српске за 2024. годину.

II

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 04/1-012-2-1310/24
25. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1176

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, број 118/08) и члана 19. став 1. тачка 1) Закона о систему јавних служби (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 68/07, 109/12 и 44/16), Влада Републике Српске, на 65. сједници, одржаној 11.4.2024. године, д о н о с и

ОДЛУКУ

О ДАВАЊУ САГЛАСНОСТИ НА ПЛАН РАДА И ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЈАВНЕ УСТАНОВЕ ВЕТЕРИНАРСКИ ИНСТИТУТ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ “ДР ВАСО БУТОЗАН” БАЊА ЛУКА ЗА 2024. ГОДИНУ

I

Даје се сагласност на План рада и финансијски план Јавне установе Ветеринарски институт Републике Српске “Др Васо Бутозан” Бања Лука за 2024. годину.

II

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 04/1-012-2-1299/24
11. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1177

На основу члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, број 118/08) и члана 76. став 8. Закона о локалној самоуправи (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 97/16, 36/19 и 61/21), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

ОДЛУКУ

О ИСПЛАТИ ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА НЕРАЗВИЈЕНИМ И ИЗРАЗИТО НЕРАЗВИЈЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

I

Овом одлуком одобрава се исплата финансијских средстава неразвијеним и изразито неразвијеним јединицама локалне самоуправе у износу од 750.000,00 КМ.

II

Средства из тачке I ове одлуке распоређују се како слиједи:

Редни бр.	Неразвијене општине	
1	Братунац	21.428,50
2	Вишеград	21.428,50
3	Власеница	21.428,50
4	Доњи Жабар	21.428,50
5	Костајница	21.428,50
6	Љубиње	21.428,50
7	Невесиње	21.428,50
8	Нови Град	21.428,50
9	Петровац	21.428,50
10	Петрово	21.428,50
11	Рибник	21.428,50
12	Рогатица	21.428,50
13	Хан Пијесак	21.428,50
14	Шамац	21.428,50
15	Шипово	21.428,50
Редни бр.	Изразито неразвијене општине	
1	Берковићи	21.428,50
2	Вукосавље	21.428,50
3	Источни Дрвар	21.428,50
4	Источни Мостар	21.428,50
5	Источни Стари Град	21.428,50
6	Језеро	21.428,50
7	Калиновик	21.428,50
8	Кнежево	21.428,50
9	Крупа на Уни	21.428,50
10	Купрес	21.428,50
11	Лопаре	21.428,50
12	Ново Горажде	21.428,50
13	Осмаци	21.428,50
14	Оштра Лука	21.428,50
15	Пелагићево	21.428,50
16	Рудо	21.428,50
17	Сребреница	21.428,50
18	Трново	21.428,50
19	Чајниче	21.428,50
20	Шековићи	21.428,50

III

Средства из тачке I ове одлуке исплатиће се са буџетске позиције 487300 - трансфери неразвијеним општинама, у оквиру Министарства управе и локалне самоуправе (организациони код 1141), за период 1.1 - 31.5.2024. године.

IV

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство управе и локалне самоуправе и Министарство финансија.

V

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 04/1-012-2-1305/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1178

На основу чл. 23. и 52. и члана 348. став 6. Закона о стварним правима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 124/08, 58/09, 60/15 и 107/19) и члана 3. став 2. и члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ПРЕНОСУ ПРАВА СВОЈИНЕ НА НЕПОКРЕТНОСТИ****I**

Преноси се право својине на Општину Модрича на непокретности означеној у катастарској евиденцији као к.ч. број: 67, потес "Поље", по култури градилиште, површине 881 m² (0,0881 ha), уписана у извод из Листа непокретности број: 534, к.о. Модрича, општина Модрича, својина Републике Српске са обимом права 1/1.

II

Право својине на непокретности из тачке I ове одлуке преноси се на Општину Модрича, без накнаде, за потребе комплетирања грађевинске честице у складу са Регулационим планом "Предузетничка зона" ("Службени гласник општине Модрича", бр. 18/20 и 18/23), а у интересу и циљу општег и социјалног напретка грађана Модриче.

III

Међусобна права и обавезе о преносу права својине на непокретности из тачке I ове одлуке између Владе Републике Српске и Општине Модрича регулисаће се уговором, који ће у име Владе Републике Српске потписати министар пољопривреде, шумарства и водопривреде.

IV

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове, Подручна јединица Модрича и Општина Модрича.

V

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1291/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1179

На основу чл. 23. и 52. и члана 348. став 6. Закона о стварним правима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 124/08, 58/09, 60/15 и 107/19) и члана 3. став 2. и члана 43. ст. 1. и 3. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08), Влада Републике Српске, на 66. сједници, одржаној 18.4.2024. године, д о н о с и

О Д Л У К У**О ПРЕНОСУ ПРАВА СВОЈИНЕ НА НЕПОКРЕТНОСТИ****I**

Преноси се право својине на Град Требиње на непокретностима означеним у катастарској евиденцији као: к.ч. број: 55/1, народни назив "Мајдан", по култури остало неплодно земљиште, површине 7955 m² (0,7955 ha); к.ч. број: 66/1, нар. назив "Драчева Њива", по култури градилиште, површине 130644 m² (13,0644 ha); к.ч. број: 66/8, нар. назив "Драчева Њива", по култури градилиште, површине 590 m² (0,0590 ha); к.ч. број: 66/15, нар. назив "Драчева Њива", по култури градилиште, површине 2320 m² (0,2320 ha); к.ч. број: 66/16, народни назив "Драчева Њива", по култури пашњак 3. класе, површине 4197 m² (0,4197 ha); к.ч. број: 66/18, народни назив "Драчева Њива", по култури пашњак 3. класе, површине 2609 m² (0,2609 ha); к.ч. број: 66/19, народни назив "Драче-

ва Њива", по култури пашњак 3. класе, површине 5177 m² (0,5177 ha); к.ч. број: 66/21, нар. назив "Драчева Њива", по култури градилиште, површине 3561 m² (0,3561 ha); к.ч. број: 66/22, нар. назив "Драчева Њива", по култури градилиште, површине 5972 m² (0,5972 ha); к.ч. број: 193/1, народни назив "Бјелатни До", по култури пашњак 6. класе, површине 77933 m² (7,7933 ha); к.ч. број: 193/5, народни назив "Бјелатни До", по култури пашњак 6. класе, површине 1029 m² (0,1029 ha); к.ч. број: 193/8, народни назив "Бјелатни До", по култури пашњак 6. класе, површине 742 m² (0,0742 ha), и к.ч. број: 194/1, народни назив "Бјелатни До", по култури пашњак 6. класе, површине 4433 m² (0,4433 ha), све уписане у извод из Листа непокретности број: 1, КО Вољујац, општина Требиње, својина Република Српска са обимом права 1/1.

II

Право својине на непокретностима из тачке I ове одлуке преноси се на Град Требиње, без накнаде, у сврху њиховог привођења коначној намјени - формирању грађевинских парцела на којима је предвиђена изградња производних објеката са пратећом инфраструктуром, сходно обухвату Регулационог плана "Пословна зона Вољујац", подручје града Требиња, а у интересу и циљу општег и социјалног напретка грађана Требиња.

III

Међусобна права и обавезе о преносу права својине на непокретностима из тачке I ове одлуке између Владе Републике Српске и Града Требиња регулисаће се уговором, који ће у име Владе Републике Српске потписати министар пољопривреде, шумарства и водопривреде.

IV

За реализацију ове одлуке задужују се Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове, Подручна јединица Требиње и Град Требиње.

V

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1292/24
18. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

На основу члана 15. став 1. тачка з) и члана 43. ст. 1. и 6. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08) и члана 53. став 1. тачка а) Закона о државним службеницима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 118/08, 117/11, 37/12 и 57/16), Влада Републике Српске, на 65. сједници, одржаној 11.4.2024. године, д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е**О РАЗРЈЕШЕЊУ ВРШИОЦА ДУЖНОСТИ ПОМОЋНИКА ДИРЕКТОРА ЗА СЕКТОР ЕКОНОМСКИХ СТАТИСТИКА У РЕПУБЛИЧКОМ ЗАВОДУ ЗА СТАТИСТИКУ**

1. Миле Васић, доктор економских наука, разрјешава се дужности вршиоца дужности помоћника директора за Сектор економских статистика у Републичком заводу за статистику због истека времена на које је постављен.

2. Ово рјешење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1301/24
11. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

На основу члана 15. став 1. тачка з) и члана 43. ст. 1. и 6. Закона о Влади Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08) и чл. 25. и 42. Закона о државним службеницима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 118/08, 117/11, 37/12 и 57/16), Влада Републике Српске, на 65. сједници, одржаној 11.4.2024. године, д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е

О ПОСТАВЉЕЊУ ВРШИОЦА ДУЖНОСТИ ПОМОЋНИКА ДИРЕКТОРА ЗА СЕКТОР ЕКОНОМСКИХ СТАТИСТИКА У РЕПУБЛИЧКОМ ЗАВОДУ ЗА СТАТИСТИКУ

1. Миле Васић, доктор економских наука, поставља се за вршиоца дужности помоћника директора за Сектор економских статистика у Републичком заводу за статистику на период до 90 дана.

2. Ово рјешење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 04/1-012-2-1302/24
11. априла 2024. године
Бањалука

Предсједник
Владе,
Радован Вишковић, с.р.

1180

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде доноси

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ КАРАНТИНСКИХ ШТЕТНИХ ОРГАНИЗАМА НА КОШТИЧАВИМ ВОЋКАМА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством карантинских штетних организама на коштичавим воћкама у Републици Српској у 2024. години.

Члан 2.

Циљ овог програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантинских штетних организама на мјестима производње садног материјала, у производним засадима биљака домаћина, те на мјестима уласка пошиљки садног материјала биљака домаћина које се увозе у Републику Српску.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантинских штетних организама спроводи се на граници и на цијелој територији Републике Српске гдје је заснована производња садног материјала и гдје се налазе производни засади биљака домаћина.

(2) Посебан надзор и мјере надзора спроводе Републичка управа за инспекцијске послове (у даљем тексту: Инспекторат) и институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља.

(3) Институција овлашћена од стране Министарства (у даљем тексту: овлашћена институција) припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(4) Програм посебног надзора подразумијева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(5) Увозне пошиљке које су обухваћене мониторингом не задржавају се на граничном прелазу и за њих фитосанитарни инспектор издаје рјешење о забрани промета до добијања резултата лабораторијских анализа.

(6) У случају детекције карантинског штетног организма, Инспекторат предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

Визуелни прегледи, узорковање и лабораторијска тестирања узорака врше се на присуство следећих карантинских штетних организама:

1) *Pseudomonas syringae* pv. *persicae* – бактериозно изумирање брескве,

2) *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni* – бактериозна пјега-ност лишћа и рак-ране коштичавих воћака.

Члан 5.

(1) Главне биљке домаћини карантинског штетног организма *Pseudomonas syringae* pv. *persicae* – проузроковача бактериозног изумирања брескве су бресква и нектарина *Prunus persica* L.

(2) Главне биљке домаћини карантински штетног организма *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni* – проузроковача бактериозне пјегавости лишћа и рак-рана коштичавих воћака су: *Prunus* spp., посебно бресква *Prunus persica* (L.) Batsch, шљива *Prunus domestica* L., кајсија *Prunus armeniaca* L., вишња *Prunus cerasus* L., трешња *Prunus avium* L., бадем *Prunus amygdalus* (Mill.) D. A. Webb, *P. japonica* Thunb., *P. salicina* Lidl., као и друге украсне врсте рода *Prunus*.

Члан 6.

(1) Визуелне прегледе и узорковање из производних засада биљака домаћина врше овлашћене институције уз присуство запослених у Министарству, који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди и који одређују локацију и засад за узимање узорака.

(2) Посебан надзор, мјере надзора, као и узорковање матичних стабала из регистрованих засада и садног материјала из увоза, спроводи Инспекторат, при чему визуелне прегледе, узорковање и шифрирање узорака врше фитосанитарни инспектори.

(3) Прописани преглед броја визуелних прегледа и узорака за лабораторијско тестирање биљака домаћина из производних засада, које врше овлашћене институције, приказан је у табелама 1. и 2. – дио Производни засади, које се налазе у Прилогу 1. овог програма и чине његов саставни дио, а детаљан приказ броја узорака биће дефинисан уговором о условима за реализацију и коришћење средстава за финансирање програма из области заштите здравља биља.

(4) Прописани број службених узорака за лабораторијско тестирање присуства штетних организама из члана 5. овог програма, које врши Инспекторат, приказан је у табелама 1. и 2. – дио Регистровани расадници, као и у Табели 3, које се налазе у Прилогу 1. овог програма.

Члан 7.

Одабир локација извршен је на основу биологије циљаних штетних организама, климатских услова за њихов развој, географске дистрибуције регистрованих расадника садног материјала и производних засада, као и фенологије и заступљености биљака домаћина.

Члан 8.

(1) Биљке се прегледају појединачно, док се опис мјеста узимања узорака и GPS позиција, као и остали подаци, наводе електронским путем у Записнику информационог система Етфарм, односно подинформационог система Фито-Гис (у даљем тексту: Фито-Гис).

(2) Прописани ток визуелног прегледа и узимање службених узорака наведен је у Прилогу 2. овог програма, који чини његов саставни дио.

(3) Инспекторат шаље шифроване узорке из регистрованих расадника и са граничних прелаза на лабораторијско тестирање овлашћеним институцијама.

Члан 9.

(1) Лабораторијска испитивања узорака врше се у складу са међународно признатим и валидним ЕРРО дијагностичким методама:

1) *Pseudomonas syringae* pv. *persicae* – EPPO quarantine procedure (OEPP/EPPO, 1992) for detection of the bacterium

on growing host plants. EPPO Diagnostic procedures PM 7/43(1) и PM 7/100(1),

2) *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni* – EPPO Diagnostic procedures PM 7/64(1), PM 7/100(1).

(2) Лабораторијски извјештаји, поред резултата анализа, морају садржавати методе по којима је вршена детекција.

(3) Лабораторијска тестирања узорака биљака домаћина из производних засада, регистрованих расадника, увоза, као и израду извјештаја и резултата тестирања, врше овлашћене институције.

Члан 10.

(1) Свака локација узорковања уноси се у Фито-Гис апликацију.

(2) Према резултатима спровођења овог програма и извјештаја из лабораторија омогућава се потпун преглед локација узорковања, те локација са негативним и позитивним узорцима унутар Фито-Гис-а.

Члан 11.

(1) Рок за узимање узорака матичних стабала из регистрованих расадника, производних засада, те достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа је 1. децембар 2024. године.

(2) Резултати овог програма воде се и достављају електронским путем Министарству, користећи Фито-Гис, до 10. децембра 2024. године.

(3) Рок за узимање узорака из увоза, достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа од стране Инспектората је 31. децембар 2024. године.

(4) Вршиоци надзора одмах извјештавају Министарство о посебним догађајима током спровођења овог програма, а посебно о свим случајевима откривања штетних организама који су предмет посебног надзора.

(5) У случају откривања штетних организама који су предмет посебног надзора, вршиоци одмах обавјештавају Министарство и Инспекторат, који предузима неопходне фитосанитарне мјере с циљем спречавања ширења и сузбијања штетног организма, а у складу са прописима из ове области, те о томе обавјештава Министарство.

Члан 12.

Спровођење овог програма финансира се из буџета Републике Српске на основу Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села у 2024. години – право на подстицајна средства за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 13.

Ступањем на снагу овог програма престаје да важи Програм посебног надзора над присуством карантинских штетних организама на коштичавим воћкама на подручју Републике Српске у 2023. години (“Службени гласник Републике Српске”, број 30/23).

Члан 14.

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 12.03.3-330-1140/24
15. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Др Саво Минић, с.р.

ПРИЛОГ 1.

Табела 1. Преглед броја визуелних прегледа и узорака за лабораторијско тестирање над присуством *Pseudomonas syringae* pv. *persicae* из регистрованих расадника и производних засада у Републици Српској

Штетни организам	Подручје	Биљке домаћини (бресква и нектарина)
<i>Pseudomonas syringae</i> pv. <i>persicae</i>	Производни засади	60
	Регистровани расадници	20
УКУПНО		80*

* Извршити узимање узорака за лабораторијске анализе водећи рачуна да буду заступљене све биљке домаћини на основу њихове заступљености.

Табела 2. Преглед броја визуелних прегледа и узорака за лабораторијско тестирање над присуством *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni* из регистрованих расадника и производних засада у Републици Српској

Штетни организам	Подручје	Биљке домаћини (бресква, шљива, кајсија, вишња и бадем)
<i>Xanthomonas arboricola</i> pv. <i>pruni</i>	Производни засади	95
	Регистровани расадници	20
УКУПНО		115*

* Извршити узимање узорака за лабораторијске анализе водећи рачуна да буду заступљене све биљке домаћини на основу њихове заступљености.

Табела 3. Број службених узорака за лабораторијско испитивање присуства штетних организама из члана 5. овог програма, које врши Инспекторат на граничним прелазима

Узорци	Број узорака биљака домаћина ради детекције штетних организама
Увезене пошиљке биљака домаћина	5
Укупно	5

ПРИЛОГ 2.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И УЗОРКОВАЊЕ

Бактеријско изумирање брескве

Детекција и идентификација

Име: *Pseudomonas syringae* pv. *persicae* (Prunier, Luisetti & Gardan, 1970; Young, Dye & Wilkie, 1978).

Синоними: *Pseudomonas mors-prunorum* subsp. *persicae* (Prunier et al., 1970).

Фитосанитарна категоризација: EPPO A2 листа, II/A2.

Опис патогена: грам негативни штапић, покретан са 2–3 флаге. Не производи флуоресцентни пигмент на Кинг Б подлози.

Симптоми болести и детекција: карактеристични симптоми уочавају се током зиме у виду маслинастозеленог и смеђег обезбојавања мирујућих пупољака. У прољеће се могу запазити симптоми од неколико изумрлих пупољака до изумирања грана и стабла у цјелини. Млада стабла су најосјетљивија.

Код нектарине и брескве симптоми укључују пропадање изданака, грана и коријена, смрт стабла, лисне пјеге и лезије плода.

На јапанској шљиви симптоми су углавном ограничени на изумирање листова и коријена, смрт понеких грана и пјегавост листа. Пропадање терминалних изданака може се догодити већ у јесен и прољеће, праћено појасним лезијама из чворне инфекције. Дуж интернодија могу се развити мале, елиптичне лезије. Бактерија презимљава у рак-ранама, пупољцима, опалом лишћу или као епит.

Примарне инфекције су углавном поријеклом из ексадата који истиче из рак-рана или епифитне популације присутне на здравим пупољцима.

Циклус болести: бактерија током сезоне опстаје као епифит на површини разних зељастих и дрвенастих биљака. У биљно ткиво продире кроз стоме, пукотине при основи лисних дршки и друге повреде, узрокујући рак-ране на младарима и гранама. Латентна инфекција настаје обично касно у јесен, а симптоми се развијају у прољеће наредне сезоне.

Расијавање: зараженим садним материјалом. Плодови без симптома не представљају велики ризик.

Превенција: здрав садни материјал, дезинфекција алата за резидбу, карантин, садња мање осјетљивих сорти.

Изолација (EPPO PM 7/43(1)): бактерије се могу изоловати директно из обољелог ткива резањем ткива са граничне између здравих ткива и некротичног подручја. Прије изоловања, ткиво би требало дезинфиковати етанолом.

Молекуларне методе идентификације: Rep-PCR тест за идентификацију бактерија (EPPO PM 7/100 (1)).

Бактеријска пјегавост

Име: *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni* (Smith, 1903) Vauterin, Hoste, Kersters & Swing 1995.

Синоними: *Xanthomonas campestris* pv. *pruni* (Smith, 1903) Dye, *Xanthomonas pruni* (Smith) Dowson.

Фитосанитарна категоризација: EPPO A2 lista, II/A2.

Опис патогена: грам негативни штапић, покретан са једном флагелом, димензија од 0,2 µm до 0,4 µm · 0,8 µm до 1 µm, стриктно аероб. Оптималан распон температуре за раст од 24 °C до 29 °C.

Детекција (EPPO PM 7/64 (1))

Симптоми болести и детекција: симптоми бактеријске пјегавости могу се посматрати на лишћу, плодовима, границима и гранама (EPPO, 1997).

Симптоми на лишћу

На лишћу брескве инфекција се прво појављује на доњој површини у виду малих, блиједозелених до жутих, кружних или неправилних подручја с лагано препланулим центром. Ове мрље убрзо постају видљиве на горњој површини, повећавају се и потамњују до дубоке љубичасте, смеђе или црне боје. Истовремено, околно ткиво може постати жуто. Обољела подручја испадају, обично након тамњења, али могу испати прије промјене боје, дајући изглед листа са рупом "shot hole". Често, тамни прстен обољелог ткива остаје око рупе. Пјеге су обично концентрисане према врху листа јер се бактерије акумулирају на овој регији у капљицама кише или росе. Озбиљно заражено лишће постаје жуто и опада. Може доћи до озбиљне дефолијације, остављајући тепих жутог хлоротичног лишћа под стаблима осјетљивих сорти.

На лишћу шљива почетни симптоми су угласте воденасте мрље, брзо се претварају у црвенкастосмеђе, затим тамносмеђе и некротичне, док је хлороза минимална и мање очигледна него на лишћу брескве. Некротичне мрље често перфорирају, тако да се може видјети ефекат рупе "shot hole".

На бадему, кајсији и трешњи симптоми су слични онима на брескви.

Симптоми бактеријске пјегавости на листу понекад се могу замијенити с повредама узрокованим гљивицама или препаратима на бази бабра. Међутим, бакрене лезије су веће (промјера од 2 mm до 6 mm) и често округласте.

Симптоми на плодовима

На воћкама брескве на површини се појављују мале кружне смеђе пјеге. Појављују се удубљења, ивице су често са воденастим пјегима, а често су ту и свијетлозелене пјеге које доприносе шареном изгледу плода. Као резултат природног пораста плодова воћа, појављују се рупице и пуцање у близини пјега. Те пукотине су често врло мале и тешко се виде, али гдје се на младим плодовима појави тешка инфекција, оне могу бити опсежне и значајно оштетити површину плода. Ток смоле, нарочито након кише, може се појавити из бактеријских рана; то се лако може замијенити са оштећењем од инсеката.

Слични симптоми се могу појавити на кајсији и бадему.

На шљивама симптоми могу бити сасвим различити; велике, удубљене црне лезије су уобичајене код неких култивара, док се на другима појављују само мале лезије.

На трешњама рана инфекција плода резултира искривљеним плодом, а бактерије се могу наћи од епидермиса до коштице. Као опште правило, симптоми на плодовима појављују се три до пет седмица након што латиче падају и развијају се, док се боја покожице мијења када почне процес зрења и промјене физиохемијских параметара. Слични симптоми се често јављају након оштећења од града.

Симптоми на гранама и границима

Код брескве се појављују прољетне рак-ране на врху граници и на младарима прије стварања зелених изданака. У почетку мали, водености, благо затамњени, површински мјехурићи се протежу од 1 cm до 10 cm дуж осе граници и чак је могу опасати. У том случају врх граници се може потпуно осушити, док је ткиво непосредно испод мртвог подручја, у којем су присутне бактерије, карактеристично тамно. То је тзв. повреда "црни врх". Инфекције граници касније у сезони доводе до љетних рак-рана, који се појављују као воденасте, тамнопурпурне мрље око лентисела. Ове се касније осуше и постају ограничене, тамне, удубљене, кружне до елиптичне лезије са воденастим мрљама око ивице.

На гранама и границима шљива и кајсија рак-ране су вишегодишње, за разлику од брескве, и настављају се развијати у гранама од двије и три године старости. Унутрашња кора је пробијена и резултира дубоким рак-ранама које деформишу и убијају граници.

Величина узорка

Узорци расадничарског материјала требало би да се састоје од исјечака 100 дормантних изданака, а узорци воћњака зими би требало да се састоје од 100 једногодишњих граници. Један исјечак са сваког дрвета или граници одсјече се и таквих 100 комада сакупи се у стерилним врећницама (Stomacher). Ако је потребно тестирати појединачна велика стабла (која се користе за добијање

исјечака за калемљење), онда је потребно одрезати 30 граници са сваког стабла и од њих узети 100 исјечака (EPPO PM 7/64(1)).

Изолација

Код свих врста коштичавих воћака, бактерије се могу изоловати из лишћа са симптомима, на којима се појављују воденасте угласте мрље, из незрелог воћа или граници и грана с рак-ранама. Изолација из плодова је проблематична и како се процес зрења наставља, изолација живих ћелија патогена више није могућа (EPPO PM 7/64(1)).

ДНК екстракција из биљног материјала (EPPO PM 7/64(1)).

Simpleks-PCR протокол (Pothier и сар., 2011a).

1181

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде д о н о с и

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ КАРАНТИНСКИ ШТЕТНИХ ОРГАНИЗАМА У РЕГИСТРОВАНИМ РАСАДНИЦИМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством карантински штетних организама у регистрованим расадницама у Републици Српској у 2024. години.

Члан 2.

(1) Циљ овог програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантински штетних организама на матичним стаблима у регистрованим расадницама и изолационом појасу у Републици Српској.

(2) Циљ посебног надзора је и испуњавање фитосанитарних услова за производњу, премјештање, промет и извоз садног материјала воћака.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантинских штетних организама спроводи се при увозу и на цијелој територији Републике Српске.

(2) Посебан надзор и мјере надзора спроводе Републичка управа за инспекцијске послове (у даљем тексту: Инспекторат) и овлашћене институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља.

(3) Лабораторијска тестирања достављених узорка, израду извјештаја и резултата тестирања врше овлашћене институције.

(4) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(5) Програм посебног надзора подразумева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(6) Увозне пошиљке које су обухваћене мониторингом не задржавају се на граничном прелазу, те за њих фитосанитарни инспектор издаје рјешење о забрани промета до добијања резултата лабораторијских анализа.

(7) У случају детекције карантинског штетног организма, Инспекторат предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

(1) Визуелни прегледи, узорковање и лабораторијска тестирања узорка врше се на присуство сљедећих карантински штетних организама:

1) Plum pox virus - PPV,

- 2) ‘Candidatus Phytoplasma mali’ (Apple proliferation - AP),
- 3) ‘Candidatus Phytoplasma pyri’ (Pear Decline - PD),
- 4) ‘Candidatus Phytoplasma prunorum’ (European stone fruit yellows, ESFY).

(2) Биљке домаћини карантински штетног организма Plum pox virus - PPV из рода Prunus са највећим економским значајем су: шљива (*Prunus domestica* L.), кајсија (*Prunus armeniaca* L.), бресква (*Prunus persica* (Linnaeus) Batsch), нектарина (*Prunus persica* (L.) Batsch var. *nucipersica* (Suckow) C. K. Schneid.), трешња (*Prunus avium* L.) и вишња (*Prunus cerasus* L.).

(3) Главна биљка домаћин карантински штетног организма ‘Candidatus Phytoplasma mali’ (Apple proliferation - AP) јесте јабука (*Malus x domestica*), а поред јабуке, биљке домаћини су: лијеска (*Corylus avellana* L.), јасен (*Fraxinus excelsior* L.), шипак (*Rosa canina* L.), кошћела (*Celtis australis* L.), глог (*Crataegus monogyna* L.), храст (*Quercus robur* L., *Quercus rubra* L.), граб (*Carpinus betulus* L.) и попонач (*Convolvulus arvensis* L.).

(4) Главна биљка домаћин карантински штетног организма ‘Candidatus Phytoplasma pyri’ (Pear Decline - PD) јесте крушка (*Pyrus communis* L.).

(5) Главне биљке домаћини карантински штетног организма ‘Candidatus Phytoplasma prunorum’ (European stone fruit yellows, ESFY) јесу кајсија (*Prunus armeniaca* L.), шљива (*Prunus domestica* L.), јапанска шљива (*Prunus salicina* L.), бресква (*Prunus persica* L.) и трешња (*Prunus avium* L.).

(6) Одабир локација врши се на основу биологије циљаних штетних организама, климатских услова за њихов развој, географске дистрибуције регистрованих расадника и фенологије и заступљености биљака домаћина.

Члан 5.

Преглед броја узорака по воћним врстама за матична стабла и преглед броја узорака по воћним врстама са граничних прелаза приказан је у табелама 1. и 2, које се налазе у Прилогу 1. овог програма и чине његов саставни дио.

Члан 6.

(1) Подручје рада су матичњаци у регистрованим расадницима и гранични прелази у Републици Српској.

(2) Биљке се прегледају појединачно, а опис мјеста узимања узорака и GPS позиција, као и остали подаци, наводе се електронским путем у Записнику информационог система Етфарм, односно подинформационог система Фито-Гис (у даљем тексту: Фито-Гис).

(3) Прописани ток визуелног прегледа и узорковање наведени су у Прилогу 2. овог програма, који чини његов саставни дио.

(4) С циљем утврђивања присуства штетних организама из члана 4. овог програма, узорковање у матичним засадима обавља се на начин да једно матично стабло чини један узорак.

(5) Инспекторат шаље узорке на лабораторијско тестирање овлашћеним институцијама.

Члан 7.

(1) Лабораторијска испитивања узорака врше се у складу са међународно признатим и валидним ЕРРО дијагностичким методама - РМ 7/62 (3) ‘Candidatus Phytoplasma mali’, ‘Ca. P. pyri’ and ‘Ca. P. prunorum’ ОЕПП/ЕРРО Bulletin (2020) 50 (1), 69-85 и ЕРРО РМ 7/32 (1) Diagnostic protocols for regulated pests Plum pox potyvirus.

(2) Лабораторијски извјештаји, осим резултата анализа, садрже и методе по којима је вршена детекција.

(3) Овлашћена институција доставља лабораторијски извјештај Инспекторату у најкраћем року, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема узорка.

Члан 8.

Према резултатима спровођења овог програма и извјештаја из лабораторија, омогућава се потпун преглед лока-

ција узорковања, те локација са негативним и позитивним узорцима унутар Фито-Гис-а.

Члан 9.

(1) Рок за узимање узорака матичних стабала из регистрованих расадника, те достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа је 1. децембар 2024. године.

(2) Резултати овог програма воде се и достављају електронским путем Министарству, користећи Фито-Гис, до 10. децембра 2024. године.

(3) Рок за узимање узорака из увоза и достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа од стране Инспектората је 31. децембар 2024. године.

(4) Овлашћена институција благовремено извјештава Министарство о посебним догађајима током спровођења овог програма, а посебно о свим случајевима откривања штетних организама који су предмет посебног надзора.

Члан 10.

Спровођење овог програма финансира се из буџета Републике Српске на основу Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села у 2024. години - право на подстицајна средства за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 11.

Ступањем на снагу овог програма престаје да важи Програм посебног надзора над присуством карантинских штетних организама у регистрованим расадницима у Републици Српској у 2023. години - право на подстицајна средства (“Службени гласник Републике Српске”, број 29/23).

Члан 12.

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 12.03.3-330-1141/24
15. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Др Саво Минић, с.р.

ПРИЛОГ 1.

Табела 1. Преглед броја узорака по воћним врстама за матична стабла

	Штетни организам	Воћна врста	Укупан број узорака по организму	
Матичњаци	Plum pox potyvirus PPV	Шљива	150	
		Кајсија		
		Бресква		
		Нектарина		
		Вишња		
	Candidatus Phytoplasma pyri (Pear Decline - PD)	Крушка	60	
		Кајсија	20	
	Candidatus Phytoplasma mali (Apple proliferation - AP)	Лијеска	10	
		Candidatus phytoplasma prunorum (European stone fruit yellows, ESFY)	Јапанска шљива	20
			Бресква	
Шљива				
Трешња				
Укупан број узорака за све организме			260	

Табела 2. Преглед броја узорака по воћним врстама за узорке са границе

Штетни организам	Воћна врста	Укупан број узорака по организму
Plum pox potyvirus PPV	Шљива	5
	Кајсија	
	Бресква	
	Нектарина	
	Вишња	
	Трешња	
Candidatus Phytoplasma pyri (Pear Decline - PD)	Крушка	3
Candidatus Phytoplasma mali (Apple proliferation - AP)	Јабuka	3
	Лијеска	
Candidatus phytoplasma prunorum (European stone fruit yellows, ESFY)	Кајсија	3
	Јапанска шљива	
	Бресква	
	Шљива	
	Трешња	
Укупан број узорака за све организме		14

ПРИЛОГ 2.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И УЗОРКОВАЊЕ

1.1. Пун назив врсте: Plum pox virus

Домаћи назив болести: шарка шљиве

Акроним: PPV

Синоними: Plum pox potyvirus, Prunus virus 7, Charka virus

Актуелни статус: ЕУ листа; II/A2

1.1.1. Ток визуелног прегледа

Визуелни прегледи биљака домаћина врше се током периода вегетације (не током фазе мировања), са оптималним периодом од средине јуна до краја августа. Овлашћено лице пажљиво пролази између редова биљака и тражи карактеристичне симптоме обољења, затим евидентира број биљака на којима су уочени такви симптоми.

Визуелни прегледи на мјесту производње и узгоја спроводе се само током вегетације, по могућности по облачном времену.

Визуелни прегледи осјетљивих матичних биљака (тј. биљака које се користе као извор подлога, пулољака и изданака) обавља се два пута годишње: први преглед се врши на прољеће (од средине маја до краја јуна), док се други врши на крају лета (од средине августа до средине септембра). Током инспекције свако стабло треба да се визуелно прегледа.

Визуелни прегледи подлога требало би да се изврше једном у периоду вегетације. У случају да је подлога намијењена за калемљење окулирањем (калемљење "chip budding"), потребно је извршити преглед прије чип-окулирање. У случају да је подлога намијењена за калемљење, преглед се врши крајем лета, када су биљке још у пуној вегетацији. Прегледати све биљке.

Визуелни прегледи у расадницима обављају се два пута годишње. Прва инспекција треба да се врши у периоду између прољећа и лета, од почетка јуна, почевши од брескве, јер би касније симптоми на бресквама могли нестати. Друга инспекција треба да се врши у периоду између августа и септембра. Ако производња у расаднику траје више од годину дана, у наредним годинама обављају се двије инспекције, између прољећа и лета и на крају лета.

1.1.2. Узорковање за лабораторијска тестирања

Узорковање са матичних биљака за лабораторијску анализу препоручује се уз први визуелни преглед, без обзира на то да ли су уочени симптоми или не. Стандардни узорак треба да се састоји од пет изданака или десет потпуно развијених листова сакупљених са свих дијелова крошње са једног стабла са средине скелетне гране. Код биљака са испоњеним симптомима довољно је узорковање 7-8 листова са стабла. У случају асимптоматичних биљака, потребно је из сваког дијела стабла узорковати укупно 20 до 25 листова. Биљни материјал узорковати из унутрашњости стабла, у различитим квадрантима стабла, и то:

- узорковање цвјетова, младих изданака или плодића у прољеће,

- узорковање зрелих листова у јесен,

- узорковање спавајућих пулољака или коре са грана током зимског периода.

Уколико се током друге инспекције не утврди инфекција, узорковање се не врши.

Узорковање са подлоге обавезно је у случају било какве сумње, и то са биљака за које постоји сумња узимањем 3-4 листа са биљке.

Узорковање из расадника за лабораторијску анализу врши се са симптоматичних биљака и биљака које испољавају знакове присуства и храњења лисних вашију узимањем 3-4 листа са биљке.

Узорковање током друге инспекције спроводи се у случају било какве сумње, али у случају асимптоматичних биљака, узорковање је обавезно због откривања могућих латентних инфекција. У ту сврху, комбиновани узорак који се састоји од листова, од просјечно 10% биљака, врши се узорковање једног листа са једне биљке, и то првобитно са биљака које испољавају знакове храњења лисних вашију, а такође и од сусједних биљака.

- Узорковање вршити до појаве високих температура почетком лета. У медитеранском подручју избјегавати узорковање од јула до септембра.

- Узорке чувати при температури од 4 °C, не више од седам дана прије обраде. Плодови се могу чувати мјесец дана при температури од 4 °C.

- Наведени тип узорака ткива може да обезбиједи највиши могући ниво детекције циљаног штетног организма. Приликом узорковања потребно је испратити принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијске анализе (нпр. евиденција података о узроку на мјесту узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

1.2. Пун назив врсте: 'Candidatus Phytoplasma mali' (Apple proliferation, AP)

Домаћи назив болести: метличавост младара јабуке или пролиферација јабуке

Акроним: AP

Синоними: Apple proliferation mycoplasma; Apple proliferation phytoplasma, Apple proliferation MLO; Phytoplasma mali

Актуелни статус: ЕУ листа; I/A2

1.2.1. Ток визуелног прегледа

Визуелни преглед и узорковање на присуство фитоплазме препоручује се да почне у првој половини јуна и настави до краја септембра. Обратити пажњу на следеће симптоме:

- младари који имају розетаст облик и често су заражени пеленицом, некроза на промијењеним дијеловима листа (јабука и лијеска),

- раније развијени листови су неправилног облика (копљастог),

- заперци су увећани, често их је и до четири на једном листу и јављају се при врху избоја (јабука и лијеска),

- појава лисних розета на врховима избоја или из спавајућих пулова на старијим гранама (јабука и лијеска),

- петелке су краће (јабука и лијеска),

- понекад се јавља и хлороза или црвенило листова (најчешће уочљива од августа до октобра; јабука и лијеска),

- плодови јабуке су мали, кржљави, хлоротични, деформисани са увећаном петелком, а због слабе акумулације шећера су киселог и опорог окуса,

- "вјештичије метле" код јабуке настају тако што дормантни пулољи почињу да дају већи број младара који се гранају под оштрим углом од 30°, а листови на њима су ужи, хлоротични и упадљиво свјетлији од листова на остатку стабла. Врло честа је њихова појава на водопијама. Појављују се обично од почетка августа, а током септембра и октобра су најлакше уочљиве и добро видљиве. Такође, неријетко су биљке заражене, али се на њима никада не појаве неки од карактеристичних симптома пролиферације.

Подлоге за јабуку такође могу бити заражене пролиферацијом, али на њима се најчешће не јављају никакви симптоми или су симптоми слабо уочљиви.

1.2.2. Узорковање за лабораторијска тестирања

Када нису присутни симптоми обољења, препоручљиво је узети више материјала са различитих мјеста на крошњи. Узорковати 3-4 младара од 20 cm до 40 cm дужине са једног стабла. Пошто су фитоплазме неравномјерно распоређене, неопходно је узети младаре са најмање три стране крошње. У случају ако је стабло малог раста, узоркују се само листови. Сакупити цијеле листове са петелкама, ставити у пластичне кесе и држати у фрижидеру до слања у овлашћену лабораторију (не дуже од два

дана). Оптималан број узоркованих листова је пет до десет комада по крошњи воћке.

За тестирање латентне заразе са фитоплазмама воћки потребно је узорковати коријење. Коријење се узоркује са три мјеста у близини стабла. За анализу су најпримјеренији од 0,5 cm до 1 cm дебели коријени, одговарају такође и тањи корјенчићи од 1 mm и у појединим случајевима, у недостатку одговарајућег материјала, дебело коријење. Сваки узоркован коријен треба да буде дуг 10 cm. Узорке листова и коријења ставити у двије раздвојене кесе и спојити кесе као један узорак. Један узорак представља једну биљку. Уколико се прави групни узорак младара са листовима и коријења, узоркује се са највише пет појединачних биљака.

За тестирање узорака са границе (подлога, племки, садница) узимају се пулољци са вршних младара, као и дијелови коријена.

Сви узорци до доставе у лабораторије чувају се у пластичним врећама на температури од 4 °C до 8 °C.

1.3. Пун назив врсте: 'Candidatus Phytoplasma pruni' (Pear decline, PD)

Домаћи назив болести: свенуће крушке или пропадање крушке
Акроним: PD

Синоними: Pear decline mycoplasma, pear decline phytoplasma, Pear decline MLO, Phytoplasma pruni

Актуелни статус: ЕУ листа; I/A2

1.3.1. Ток визуелног прегледа

Постоје два основна типа обољења: брзо и споро пропадање.

Визуелни преглед и узорковање на присуство фитоплазме препоручује се да почне од краја јула и настави до краја септембра. Обратити пажњу на следеће симптоме:

- брзо пропадање најчешће се дешава код крушка калемљених на осјетљиве подлоге *Rugus ussuriensis* и *P. rugifolia*. Притом долази до зачепљења флоема (прије свих на мјесту калемљења гдје долази до некрозе) и до потпуног одумирања коријења. Плодови и листови се потпуно осуше и цијело стабло пропадне у року од двије седмице;

- споро пропадање траје више година. То је тип симптома који се јавља у нашим крајевима, јер су крушке углавном калемљене на сијанцу. Терминални раст смањи се или потпуно заустави. Малобројни листови су мали, ситни, свијетлозелени са ивицама подигнутим на горе, најчешће имају кашикаст изглед. Љети и у јесен попримају црвену боју и раније опадају. У првим годинама болести цвјетање је нормално, затим се смањује. Плодови су ситнији. Такође, долази и до пропадања ситних корјенчића. Симптоми обољења пропадања крушке су веома неспецифични. Сличне симптоме проузрокују и многи биотички и абиотички фактори, попут заразе са разним бактеријама, као и суша, слаба прехрана, инкомпатибилности са разним подлогама или може да буде одлика сорте. За потврду болести неопходно је лабораторијско тестирање.

1.3.2. Узорковање за лабораторијска тестирања

Када нису присутни симптоми обољења, препоручљиво је узети више материјала са различитих мјеста на крошњи. Узорковати 3-4 младара од 20 cm до 40 cm дужине са једног стабла. Пошто су фитоплазме неравномерно распоређене, неопходно је узети младаре са најмање три стране крошње. У случају ако је стабло малог раста, онда узорковати само листове. Сакупити цијеле листове са петељкама, ставити у пластичне кесе и држати у фрижидеру до слања у овлашћену лабораторију (не дуже од два дана). Оптималан број узоркованих листова је пет до десет комада по крошњи воћке.

За тестирање латентне заразе са фитоплазмама воћки потребно је узорковати коријење. Коријење се узоркује са три мјеста у близини стабла. За анализу су најпримјеренији од 0,5 cm до 1 cm дебели коријени, одговарају такође и тањи корјенчићи од 1 mm и у појединим случајевима, у недостатку одговарајућег материјала, дебело коријење. Сваки узоркован коријен треба да буде 10 cm дуг.

За тестирање узорака са границе (подлога, племки, садница) узимају се пулољци са вршних младара, као и дијелови коријена.

Сви узорци до доставе у лабораторије чувају се у пластичним врећама на температури од 4 °C до 8 °C.

Узорке листова и коријења ставити у двије раздвојене кесе и спојити кесе као један узорак. Један узорак представља једну биљку. Уколико се прави групни узорак младара са листовима и коријења, узоркује се са највише пет појединачних биљака.

1.4. Пун назив врсте: 'Candidatus phytoplasma prunorum' (European stone fruit yellows, ESFY)

Домаћи назив болести: Европско жутило коштитчавог воћа

Акроним: ESFY

Актуелни статус: ЕУ RNQP Annex IV; EPPO A2

1.4.1. Ток визуелног прегледа

Један од типичних знакова обољења је прекид мировања, а појављује се најчешће током ниских зимских температура, када долази до кретања пулољака. Као последица тога долази до некрозе епидерма, што доводи до сушења стабла у прољеће. Појава листова прије цвјетова је значајан симптом током прољећа. Током љета долази до увијања листова надоље и до смањења фотоасимилативне површине. Долази и до неравномерне хлорозе, жућења или црвећења листова. Главни преносиоци фитоплазме у природи су лисне буге, од којих су најзначајнији вектори *Sacopsylla pruni*. Осим тога, преносе се и калемљењем, пропационим и садним материјалом. На симптоме проузроковане са ESFY утичу врсте, сорта и недефинисани фактори животне средине. Уопштено говорећи, они укључују прерано пуцање пулољака, проширење лисних жила, обојење листова, некрозу флоема и вегетативни раст ван сезоне. На касији симптоми болести се могу открити током цијеле године, јер је један од ефеката стимулација новог раста током зимског мировања. Ово, међутим, блокира мраз. Најбоље вријеме за уочавање симптома је прије цвјетања и крајем љета. У прољеће заражено дрвеће носи лишће прије него што се отворе цвјетни пулољци. Ако зимске температуре падну испод -5 °C, заражено дрвеће показује смеђе средње слојеве коре, тамније и дебље у зависности од јачине зиме. Камбијум може бити погођен, али у прољеће спољашња кора изгледа нормално, остаје зелена ако је подслој довољно танак. Један до два мјесеца касније, спољашња кора се суши. Симптоми увијања листова развијају се током љета, постајући најјасније видљиви крајем септембра (осим у случајевима јаког напада рђе). Ламина се котрља дуж линија које иду од петељке до врха, евантуално додирујући ивицу листа на једној или двије тачке на путу, дајући или конус или полигонални обрис. Такође се примећује неправилна интервенциона хлороза. Јавља се и пролиферација рудиментарних пулољака на крају кратких изданака и тенденција отварања пулољака на старој кори. Код јапанске шљиве симптомима су слични, али мање типични. Листови су мањи и црвенкасти и показују цилиндрично, а не конусно увијање. Дефолијација је раније него што је нормално и често нови раст почиње између октобра и децембра. Обољела стабла су у листовима током цвјетања и лако се разликују од здравих стабала која имају само цвјетове. На обољелим стаблима развија се мање цвјетова и плодова, а плодови су ситнији и касније сазријевају него на здравим стаблима. Некроза флоема се може видјети након зимског мрза. Пропадање стабала је нешто спорније него код касије. Обољеле гране умиру у року од неколико година и на крају цијело стабло угине. Код брескве симптомима варирају у зависности од сорте. Код неких сорти бијелог меса примјећује се црвено лишће у љето или рану јесен и благо увијање листова. Код неких сорти жутог меса симптомима подсећају на оне код х-болести брескве повезане са другим фитоплазмом присутне на америчком континенту. У недавним студијама (Kison et al., 1997) чини се да различите фитоплазме могу бити укључене у болест жутог листа брескве. Листови изгледају нормално до средине љета, затим постају благо хлоротични или блиједозелени и развијају некротичне лезије на листовима. Касније, ове лезије апсцидују да би дале изглед испуцалости, а жутило лишћа постаје израженије. Истовремено, ивице листова се увијају уздужно према горе, врхови листова се савијају надоље, а листови постају тврди и ломљиви и прерано опадају. Специфичнији симптоми укључују отечене средње нерве који су резултат таложена плуте и жуте или црвене боје проширених бочних нерава. Уочено је привремено пропадање пулољака и промјена боје флоема. Јачина и продуктивност зараженог стабла су смањени, гране показују одумирање и стабла опадају у року од неколико година. На другим домаћинима рода *Prunus* симптомима су слабије описани. Први симптоми Молијерове болести повезане са ESFY на европској шљиви и трешњи су благо хлоротични листови љети, који се обично не примјећују док дрвеће не достигне 3-7 година старости. Следеће године дрвеће цвјета обилно, али цвјетови су често деформисани и плодови су слаби. Плодови који се развијају имају кратке петељке, остају ситни и прерано опадају. У овом стадијуму болести евидентни су ситни деформисани листови, розетавост, слабо одрвењавање младих изданака, флоема и некроза коре. Погођена стабла опадају у умиру. Симптоми на бадемима једва да су описани.

1.4.2. Узорковање за лабораторијска тестирања

Узорке треба узети са стабала који показују симптоме, али у добром стању (без некротичних подручја) и без симптома других штетних организама. Симптоми се јављају између јуна и октобра, а вријеме појављивања зависи од сорте и климе. Када нису присутни симптоми обољења, препоручљиво је узети више биљног материјала са различитих мјеста на крошњи. Узорковати 3-4 младара од 20 cm до 40 cm дужине са једног стабла. Пошто су фитоплазме неравномерно распоређене, неопходно је узети младаре са најмање три стране крошње. У случају ако је стабло малог раста, онда узорковати само листове. Сакупити цијеле листове са петељкама, ставити у пластичне кесе и држати у фрижидеру до слања у овлашћену лабораторију (не дуже од два дана). Оптималан број узоркованих листова је пет до десет комада по крошњи воћке.

За тестирање латентне заразе са фитоплазмама војки потребно је узорковати коријење. Коријење се узоркује са три мјеста у близини стабла. За анализу су најпримјеренији од 0,5 cm до 1 cm дебели коријени, одговарају такође и тањи коријенчићи од 1 mm и у појединим случајевима, у недостатку одговарајућег материјала, дебело коријење. Сваки узоркован коријен треба да буде 10 cm дуг.

За тестирање узорака са границе (подлога, племки, садница) узимају се пупољци са вршних младара, као и дијелови коријена.

Сви узорци до доставе у лабораторије чувају се у пластичним врећама на температури од 4 °C до 8 °C.

Узорке листова и коријења ставити у двије раздвојене кесе и спојити кесе као један узорак. Један узорак представља једну биљку. Уколико се прави групни узорак младара са листовима и коријења, узоркује се са највише пет појединачних биљака.

1182

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде доноси

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ КАРАНТИНСКИ ШТЕТНИХ ОРГАНИЗАМА НА ПОВРЉУ И ЦВИЈЕЋУ (*Impatiens necrotic spot tospovirus*, *Pepino mosaic virus*, *Tomato yellow leaf curl virus*, *Tomato spotted wilt virus*, *Tomato brown rugose fruit virus*, *Tomato chlorosis virus*, *Tomato infectious chlorosis virus*, *Tomato leaf curl New Delhi virus* и *Tomato mottle virus*) НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством *Impatiens necrotic spot tospovirus* – проузроковача вируса некротичне пјегавости импатијенса, *Pepino mosaic virus* – проузроковача мозаика пепина, *Tomato yellow leaf curl virus* – проузроковача жуте увијености листа парадајза, *Tomato spotted wilt tospovirus* – проузроковача бронзавости парадајза, *Tomato brown rugose fruit virus* – проузроковача смеђе набораности плода парадајза, *Tomato chlorosis virus* – проузроковача хлорозе парадајза, *Tomato infectious chlorosis virus* – проузроковача инфективне хлорозе парадајза, *Tomato leaf curl New Delhi Virus* – проузроковача New Delhi коврцавости листа парадајза и *Tomato mottle virus* – проузроковача шаренила парадајза на подручју Републике Српске у 2024. години.

Члан 2.

(1) Циљ овог програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантински штетних организама *Impatiens necrotic spot tospovirus* – проузроковача некротичне пјегавости импатијенса (у даљем тексту: INSV), *Pepino mosaic virus* – проузроковача мозаика пепина (у даљем тексту: PepMV), *Tomato yellow leaf curl virus* – проузроковача жуте увијености листа парадајза (у даљем тексту: TYLCV), *Tomato spotted wilt tospovirus* – проузроковача бронзавости парадајза (у даљем тексту: TSWV), *Tomato brown rugose fruit virus* – проузроковача смеђе набораности плода парадајза (у даљем тексту: ToBRFV), *Tomato chlorosis virus* – проузроковача хлорозе парадајза (у даљем тексту: ToCV), *Tomato infectious chlorosis virus* – проузроковача инфективне хлорозе парадајза (у даљем тексту: TICV), *Tomato leaf curl New Delhi Virus* – проузроковача New Delhi коврцавости листа парадајза (у даљем тексту: TOLCND) и *Tomato mottle virus* – проузроковача шаренила парадајза (у даљем тексту: TMoV) на мјестима уласка пошљики биљака домаћина које се увозе у Републику Српску, на мјестима промета, на мјестима производње расада биљака домаћина, на јавним површинама, на пољопривредним газдинствима и окућницама на којима се узгајају биљке домаћини, INSV,

PepMV, TYLCV, TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV.

(2) Биљне врсте домаћини INSV у Републици Српској су: *Impatiens* sp. (хибрид Нова Гвинеја), *Antirrhinum* sp., *Begonia* sp., *Cyclamen persicum*, *Dahlia* sp., *Eustoma grandiflorum*, паприка (*Capsicum annuum* L.), краставац (*Cucumis sativus* L.), салата (*Lactuca sativa* L.), босиљак (*Ocimum basilicum* L.), као и остало биље наведено у Прилогу 1. овог програма.

(3) Биљне врсте домаћини PepMV у Републици Српској су парадајз (*Lycopersicon esculentum* L.) и остало биље наведено у Прилогу 2. овог програма.

(4) Биљне врсте домаћини TYLCV у Републици Српској су: парадајз (*Lycopersicon esculentum* L.), паприка (*Capsicum annuum* L.) и остало биље наведено у Прилогу 3. овог програма.

(5) Биљне врсте домаћини TSWV у Републици Српској су: паприка (*Capsicum annuum* L.), парадајз (*Solanum lycopersicum* L.), плави патлиџан (*Solanum melongena* L.), салата (*Lactuca sativa* L.), грашак (*Pisum sativum* L.), пасуљ (*Phaseolus vulgaris* L.), врежасте културе (краставац, диња, лубеница), дуван (*Nicotiana tabacum* L.), кромпир (*Solanum tuberosum* L.), велики број украсних биљака (*Chrysanthemum indicum* и *Pelargonium* L., *Alstroemeria*, *Anemone*, *Antirrhinum*, *Araceae*, *Aster*, *Begonia*, *Bouvardia*, *Calceolaria*, *Callistephus*, *Celosia*, *Cestrum*, *Columnnea*, *Cyclamen*, *Dahlia*, *Dendranthema x grandiflorum*, *Eustoma*, *Fatsia japonica*, *Gazania*, *Gerbera*, *Gladiolus*, *Hydrangea*, *Impatiens*, *Iris*, *Kalanchoe*, *Leucanthemum*, *Limonium*, *Pelargonium*, *Ranunculus*, *Saintpaulia*, *Senecio cruentus*, *Sinningia*, *Tagetes*, *Verbena*, *Vinca* и *Zinnia*) и друге биљке које буду очитовале симптоме обољења вирусом.

(6) Биљне врсте домаћини ToBRFV у Републици Српској су паприка (*Capsicum annuum* L.) и парадајз (*Solanum lycopersicum* L.).

(7) Биљне врсте домаћини ToCV у Републици Српској су: парадајз (*Solanum lycopersicum* L.) и остало биље наведено у Прилогу 4. овог програма.

(8) Биљне врсте домаћини TICV у Републици Српској су: парадајз (*Solanum lycopersicum* L.) и остало биље наведено у Прилогу 5. овог програма.

(9) Биљне врсте домаћини TOLCND у Републици Српској су: паприка (*Capsicum annuum* L.), парадајз (*Solanum lycopersicum* L.) и остало биље наведено у Прилогу 6. овог програма.

(10) Биљна врста домаћин TMoV у Републици Српској је парадајз (*Solanum lycopersicum* L.).

(11) Посебним надзором истражује се шире подручје, односно локалитети на којима се у Републици Српској узгајају биљке домаћини из ст. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. и 10. овог члана ради одређивања статуса истраживаног подручја за наведени организам, те утврђивања могућих путања уласка или ширења у Републици Српској.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантински и некарантинских штетних организама INSV, PepMV, TYLCV, TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV спроводи се на цијелој територији Републике Српске.

(2) Посебан надзор и мјере надзора на граничним преградама, мјестима промета сјемена и мјестима промета расада (тржнице) спроводи Републичка управа за инспекцијске послове (у даљем тексту: Инспекторат).

(3) Овлашћене институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља карантинске и некарантинске штетне организме INSV, PepMV, TYLCV, TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV спроводе посебан надзор код регистрованих произвођача расада биљака домаћина, код произвођача биљака домаћина, на јавним површинама,

као и на пољопривредним газдинствима и окућницама на којима се узгајају биљке домаћини.

(4) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(5) Програм посебног надзора подразумијева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(6) Увозне пошиљке које су обухваћене мониторингом не задржавају се на граничном прелазу и за њих фитосанитарни инспектор издаје рјешење о забрани промета до добијања резултата лабораторијских анализа.

(7) У случају детекције карантински штетног организма, Инспекторат предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

Одабир локација врши се на основу познавања биологије карантински штетних организама, климатских услова за њихов развој и географске дистрибуције и величине комерцијалних производних усјева биљака домаћина, пољопривредних газдинстава, регистрованих расадника и јавних површина.

Члан 5.

(1) Подручја рада су мјеста уласка у Републику Српску, мјеста промета сјемена и расада, мјеста производње расада биљака домаћина, производних усјева, јавне површине, пољопривредна газдинства на којима се узгајају биљке домаћини INSV, PepMV, TYLCV, TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV.

(2) Надзором се обухватају произвођачи расада биљака домаћина, производних усјева, јавне површине и пољопривредна газдинства на којима се узгајају биљке домаћини из члана 2. ст. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. и 10. овог програма, као и гранични прелазни као мјеста уласка сјемена и пошиљки биљака домаћина, те мјеста промета расада.

Члан 6.

Вријеме вршења надзора прописано је на основу животног циклуса штетних организама и фенологије биљака домаћина, а врши се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама.

Члан 7.

(1) Визуелни прегледи и узимање службених узорка од овлашћене институције врши се током сезоне раста биљака домаћина, када су симптоми видљиви.

(2) Визуелне прегледе и узимање службених узорка врше овлашћене институције уз присуство запослених у Министарству, који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди, а који одређују локацију и засад за узимање узорка.

(3) Ток визуелног прегледа и начин узорковања прописан је у прилозима 7, 8, 9. и 10. овог програма и чини његов саставни дио.

(4) Мониторинг зависи од врсте биљке домаћина и врсте и биологије штетног организма, а врши се:

1) код произвођача расада биљака домаћина,

2) у производним усјевима биљака домаћина са подацима који указују на поријекло расада у засаду (производња на отвореном и у затвореним објектима),

3) при увозу расада поврћа и цвијећа,

4) при увозу сјемена поврћа и цвијећа,

5) на пољопривредним газдинствима гдје се узгајају биљке домаћини,

6) на јавним површинама,

7) на мјестима промета сјемена и расада.

(5) Биљке се прегледају појединачно, док се опис мјеста узимања узорка и GPS позиција, као и остали подаци, наводе електронским путем у Записнику информационог

система ЕтФарм, односно подинформационог система Фито-Гис (у даљем тексту: Фито-Гис).

Члан 8.

Број визуелних прегледа и узорка биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства INSV у Републици Српској узетих код произвођача расада, из производних засада, пољопривредних газдинстава, окућница и са јавних површина, број визуелних прегледа и узорка за лабораторијско испитивање присуства PepMV у Републици Српској код произвођача расада и са мјеста производње биљака домаћина у затвореном простору, број визуелних прегледа и узорка биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства TYLCV у Републици Српској, код произвођача расада, из производних усјева, пољопривредних газдинстава и окућница и број узорка биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV у Републици Српској узетих из производних усјева, пољопривредних газдинстава, окућница и јавних површина, које врши овлашћена институција, приказани су у табелама 1, 2, 3, 4. и 7. у Прилогу 11. овог програма, који чини његов саставни дио, а детаљан приказ броја узорка биће дефинисан уговором о условима за реализацију и коришћење средстава за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 9.

Број службених узорка биљака домаћина из увоза и увозног сјемена у промету за лабораторијско испитивање присуства PepMV и број службених узорка биљака домаћина из увоза и увозног сјемена у промету за лабораторијско испитивање присуства ToBRFV, чије узимање врши Инспекторат, приказан је у табелама 5. и 6. у Прилогу 11. овог програма.

Члан 10.

(1) Лабораторијска испитивања узорка врше се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама, EPPO Diagnostic PM 7/139 (1): *Tospoviruses* (Genus *Orthotospovirus*) Bulletin OEPP/EPPO Bulletin (2020) 50 (2), 217–240; *Pepino mosaic virus* (PepMV) Bulletin OEPP/EPPO Bulletin 43: 94–104 и EPPO, 2005. *Diagnostic protocols for regulated pests* PM 7/50(1): *Tomato yellow leaf curl begomovirus* (TYLCV) Bulletin OEPP/EPPO Bulletin 35:319–325; PM 7/139 (1) *Tospoviruses* (Genus *Orthotospovirus*), OEPP/EPPO Bulletin (2020) 50 (2), 217–240; OEPP/EPPO Bulletin (2015) 45 (3), 445–449 PM 7/125 (1) ELISA tests for viruses; PM 7/146 (2) *Tomato brown rugose fruit virus*, EPPO Bulletin, 2022; 52:665–692. DOI: 10.1111/epp.12891; PM 7/118 (1): *Tomato chlorosis virus* and *Tomato infectious chlorosis virus* OEPP/EPPO Bulletin (2013) 43 (3), 462–470; EPPO (2021) *Tomato leaf curl New Delhi virus*. EPPO datasheets on pests recommended for regulation <https://gd.eppo.int>; PM 7/50(1): *Tomato yellow leaf curl and Tomato mottle begomoviruses*, OEPP/EPPO, Bulletin (2005) 35, 319–325.

(2) Лабораторијски извјештаји, осим резултата анализа, морају садржавати и методе по којима је вршена детекција.

Члан 11.

(1) Локације узорковања и визуелних прегледа уносе се у Фито-Гис апликацију.

(2) Према резултатима спровођења овог програма и извјештаја из лабораторија омогућава се потпун преглед локација узорковања, те локација са негативним и позитивним узорцима унутар Фито-Гис-а.

Члан 12.

(1) Рок за узимање узорка код произвођача расада, из производних усјева, пољопривредних газдинстава, окућница и увезеног сјемена у промету, те достављање узорка овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа је 1. децембар 2024. године.

(2) Резултати овог програма воде се и достављају електронским путем Министарству, користећи Фито-Гис, до 10. децембра 2024. године.

(3) Рок за узимање узорака из увоза, достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа од стране Инспектората је 31. децембар 2024. године.

(4) Овлашћене институције одмах извјештавају Министарство о посебним догађајима током његовог спровођења, а посебно о свим случајевима откривања штетног организма који је предмет посебног надзора.

(5) У случају откривања штетних организма који су предмет посебног надзора, овлашћене институције одмах обавјештавају Министарство и Инспекторат, који предузима неопходне фитосанитарне мјере с циљем спречавања ширења и сузбијања штетног организма, а у складу са прописима из ове области, те о томе обавјештава Министарство.

Члан 13.

Спровођење овог програма финансира се из буџета Републике Српске на основу Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села у 2024. години – право на подстицајна средства за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 14.

Ступањем на снагу овог програма престаје да важи Програм посебног надзора над присуством карантински штетних организма на поврху и цвијећу (*Impatiens necrotic spot tospovirus*, *Pepino mosaic virus*, *Tomato yellow leaf curl virus*, *Tomato spotted wilt virus*, *Tomato brown rugose fruit virus*, *Tomato chlorosis virus*, *Tomato infectious chlorosis virus*, *Tomato leaf curl New Delhi virus* и *Tomato mottle virus*) на подручју Републике Српске у 2023. години (“Службени гласник Републике Српске”, број 44/23).

Члан 15.

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 12.03.3-330-1142/24
15. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Др Саво Минић, с.р.

ПРИЛОГ 1.

Биљке домаћини карантински штетног организма INSV:

- импатијенс хибрид Нова Гвинеја (*Impatiens New Guinea*),
- једић (*Aconitum sp.*),
- перуански љиљан (*Alstroemeria sp.*),
- шумарица (*Anemone sp.*),
- зјевалица (*Antirrhinum sp.*),
- бегонија (*Begonia sp.*),
- јасмин (*Bouvardia sp.*),
- Кина Астра (*Callistephus sp.*),
- колумнеја (*Columnea sp.*),
- персијска циклама (*Cyclamen persicum Mill.*),
- далија (*Dahlia sp.*),
- хризантема (*Dendranthema x grandiflorum (Ramat.) Kitam.*),
- тексашки звончић (*Eustoma grandiflorum Salisb.*),
- персијска љубичаста (*Exacum affine Balf.f. ex Regel*),
- јапанска аралија (*Fatsia japonica (Thunb.) Decne. & Planch.*),
- гербер (*Gerbera sp.*),
- гладиола (*Gladiolus sp.*),
- статице (*Limonium sp.*),
- лобелија (*Lobelia sp.*),
- питоспор (*Pittosporum sp.*),
- јагорчевина (*Primula sp.*),
- љутић (*Ranunculus sp.*),
- пепељуга (*Senecio scruentus L.*),
- глоксинија (*Sinningia speciosa Baill.*),
- кала (*Zantedeschia aethiopica*),
- украсна папрат (*Asplenium nidus-avis*),
- паприка (*Capsicum annum L.*),

- краставац (*Cucumis sativus L.*),
- салата (*Lactuca sativa L.*),
- босиљак (*Ocimum basilicum L.*),
- *Valerianella olitoria* и други.

ПРИЛОГ 2.

Биљке домаћини карантински штетног организма PepMV:

- парадајз (*Solanum lycopersicum L.*),
- пепино (*Solanum muricatum Aiton*),
- босиљак (*Ocimum basilicum L.*),
- коровске врсте (*Amaranthus sp.*, *Chenopodium murale*, *Convolvulus arvensis*, *Echium creticum*, *Malva parviflora*, *Nicotiana glauca*, *Plantago afra*, *Rumex sp.*, *Solanum nigrum* и *Sonchus oleraceus*).

ПРИЛОГ 3.

Биљке домаћини карантински штетног организма TYLCV:

- парадајз (*Solanum lycopersicum L.*),
- паприка (*Capsicum annum L.*),
- пасуљ (*Phaseolus vulgaris L.*),
- дуван (*Nicotiana tabacum L.*),
- лизијантус (*Eustoma grandiflorum (Raf.) Shin*).

ПРИЛОГ 4.

Биљке домаћини карантински штетног организма ToCV:

- бамија (*Abelmoschus esculentus*),
- мрачњак (*Abutilon theophrasti*),
- вртни сљез (*Alcea rosea*),
- ами велики (*Ammi majus*),
- анадендрум (*Anadenrum affine*),
- стрекаста ваљина (*Bauhinia variegata*),
- обични двозуб (*Bidens bipinnata*),
- купусњаче (*Brassica sp.*),
- главичасти купус (*Brassica oleracea var. capitata*),
- љубичасти цеструм (*Cestrum elegans*),
- ноћни цеструм (*Cestrum nocturnum*),
- шарени кротон (*Codiaeum variegatum*),
- јута (*Corchorus olitorius*),
- коријандар (*Coriandrum sativum*),
- диња (*Cucumis melo*),
- краставац (*Cucumis sativus*),
- мускатна тиква (*Cucurbita moschata*),
- тиква (*Cucurbita pepo*),
- плава жалфија (*Eranthemum pulchellum*),
- рига (*Eruca vesicaria*),
- обојена мљечика (*Euphorbia heterophylla*),
- фикус бењамин (*Ficus benjamina*),
- смоква (*Ficus carica*),
- кукурузни невен (*Glebionis coronaria*),
- соја (*Glycine max*),
- кугласти шћир (*Gomphrena globosa*),
- морски памук (*Gossypium barbadense*),
- памук (*Gossypium hirsutum*),
- биљка сунцобран (*Heptapleurum arboricola*),
- кенаф (*Hibiscus cannabinus*),
- тропски хибискус (*Hibiscus rosa-sinensis*),
- слатки кромпир (*Ipomoea batatas*),
- цвјетна јатрофа (*Jatropha integririma*),
- зелена салата (*Lactuca sativa*),
- ријечни тамаринд (*Leucaena leucocephala*),
- спужваста луфа (*Luffa aegyptiaca*),
- ситноцвјетни сљез (*Malva parviflora*),
- црни сљез (*Malva sylvestris*),
- јапански метаплексис (*Metaplexis japonica*),
- момордика (*Momordica charantia*),

- бијели дуд (*Morus alba*),
- дуван (*Nicotiana tabacum*),
- пеларгонија (*Pelargonium auritum*),
- египатска звијезда (*Pentas lanceolata*),
- пасуљ (*Phaseolus vulgaris*),
- мексички парадајз (*Physalis ixocarpa*),
- перуанска јагода (*Physalis peruviana*),
- физалис (*Physalis pubescens*),
- тушт (*Portulaca oleracea*),
- дивља ротква (*Raphanus raphanistrum*),
- рицинус (*Ricinus communis*),
- сјајни орањ (*Sisymbrium irio*),
- афрички патлиџан (*Solanum aethiopicum*),
- патлиџан (*Solanum melongena*),
- дивљи парадајз (*Solanum pimpinellifolium*),
- кромпир (*Solanum tuberosum*),
- обични тик (*Tectona grandis*),
- боб (*Vicia faba*),
- дуга вигна (*Vigna unguiculata*),
- ашваганда (*Withania somnifera*),
- цинија (*Zinnia sp.*).

ПРИЛОГ 5.

Биљке домаћини карантински штетног организма TICV:

- лијепа ката (*Callistephus chinensis*),
- артичока (*Cynara scolymus*),
- зелена салата (*Lactuca sativa*),
- петунија (*Petunia x hybrida*),
- мексички парадајз (*Physalis ixocarpa*),
- азијски жабњак (*Ranunculus asiaticus*),
- љутић (*Ranunculus sp.*),
- цинија (*Zinnia elegans*).

ПРИЛОГ 6.

Биљке домаћини карантински штетног организма TOLCND:

- бамија (*Abelmoschus esculentus*),
- воштана тиква (*Benincasa hispida*),
- паприка (*Capsicum annum*),
- чили паприка (*Capsicum frutescens*),
- лубеница (*Citrullus lanatus*),
- диња (*Cucumis melo*),
- арменски краставац (*Cucumis melo var. flexuosus*),
- краставац (*Cucumis sativus*),
- бундева (*Cucurbita maxima*),
- мускатна тиква (*Cucurbita moschata*),
- тиква (*Cucurbita pepo*),
- тиквица (*Cucurbita pepo var. giromontiina*),
- обична тиквица (*Lagenaria siceraria*),
- луфа (*Luffa aegyptiaca*),
- горка диња (*Momordica charantia*),
- момордика (*Momordica dioica*),
- парадајз (*Solanum lycopersicum*),
- змијска тиква (*Trichosanthes cucumerina*),
- тинда (*Benincasa fistulosa*),
- хабанеро паприка (*Capsicum chinense*),
- папаја (*Carica papaya*),
- винка (*Catharanthus roseus*),
- ноћни јасмин (*Cestrum nocturnum*),
- индијска хризантема (*Chrysanthemum indicum*),
- бршљан тиква (*Coccinia grandis*),
- кросандра (*Crossandra infundibuliformis*),
- гуар грах (*Suaopopsis tetragonoloba*),
- далија (*Dahlia pinnata*),
- мрква (*Daucus carota*),

- соја (*Glycine max*),
- памук (*Gossypium hirsutum*),
- кенаф (*Hibiscus cannabinus*),
- звјездасти јасмин (*Jasminum multiflorum*),
- јатрофа (*Jatropha*),
- ребраста луфа (*Luffa acutangula*),
- опијумски мак (*Papaver somniferum*),
- бијели коров (*Parthenium hysterophorus*),
- рицинус (*Ricinus communis*),
- звјездани огрозд (*Sauropus androgynus*),
- чајот (*Secchium edule*),
- патлиџан (*Solanum melongena*),
- кромпир (*Solanum tuberosum*),
- афричка кафиџа (*Tagetes erecta*),
- златни грах (*Vigna radiata*).

ПРИЛОГ 7.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И НАЧИН УЗОРКОВАЊА (INSV)

1.1. Ток визуелног прегледа

- Симптоми се веома разликују и доста зависе од сорте, биљне врсте, периода године и температуре.

- Типични симптоми INSV испољавају се у виду смеђих или црних пјега на лишћу и хлорозе, црних или некротичних прстенастих пјега. Поред тога, може се појавити увенуће, рак стабла и одумирање вршних дијелова. Понекад долази и до појаве мозаика на листовима, стаблу или цвјетовима.

- Симптоми на импатијенсу, хибрид Нова Гвинеја, јесу закржљали раст, појава црне боје у бази листова или појава смеђих пјега на цијелој површини листа. Уопште, симптоми вируса некротичне пјегавости импатијенса су веома слични симптомима који настају услед заражености вирусом бронзавости парадајаза.

- Испољвање симптома на бегонији може настати након два дана до неколико мјесеци након остварене инфекције. Симптоми INSV су доста слични симптомима које проузрокују неке фитопатогене бактерије, фитопатогене гљиве и ожеготине настале хемијским третманима.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

- Узимање узорка за лабораторијско тестирање треба да се врши истовремено са визуелним прегледима, у периоду вегетације.

- Како је INSV неравномјерно дистрибуисан у биљци, веома је битно да се узорци узимају са дијелова биљака (лишће и стабло) са јасно израженим симптомима.

- Најбоље је узимати узорке са више различитих мјеста на биљци.

- Због лакше детекције вируса, најбоље је узети млађе лишће.

- Код асимптоматичних биљака узорковати цвјетове и круничне листиће. Узорковање вршити случајним одабиром, проходом усјева у облику слова W или дијагонално или по редовима.

- Приликом узорковања потребно је испоштовати принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 8.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И НАЧИН УЗОРКОВАЊА (PerMV)

1.1. Ток визуелног прегледа

- Код биљака домаћина симптоми заразе са PerMV обично се развијају двије до три седмице након инфекције, с тенденцијом ширења у редовима биљака. Заражене биљке имају кржљав врх, а изглед подсјећа на оштећења од хормонских хербицида. Лишће око врха може да има тамне пјеге, а на доњем лишћу може доћи до појаве смеђих, некротичних пјега које подсјећају на оштећења од капи воде. Симптоми се могу манифестовати и у виду жутих пјега. Листови заражених биљака често су сужени, шилјати, мјехураве лисне површине и благо жути између нерава.

- На стаблу се могу јавити смеђе пруге које могу да прстенују стабло близу тачке пораста, као и дршку цвасти, што доводи до одбацивања цвјетова.

- Плодови попримају мраморан изглед и неравномјерно сазријевају.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

- Узимање узорака за лабораторијско тестирање у периоду вегетације врши се истовремено са визуелним прегледима и узорак треба да садржи 25 листова:

1) за партију/лот величине од 201 до 5.000 биљака узорковати два узорка, односно $2 \cdot 25$ листова,

2) за партију/лот величине изнад 5.000 биљака узорковати три узорка, односно $3 \cdot 25$ листова.

- Препоручена минимална количина сјемена за лабораторијско тестирање је 1.000 сјеменки.

- Узорке складиштити у превозу и до тестирања на температури до или изнад 4°C .

- Приликом узорковања потребно је испоштовати принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 9.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И НАЧИН УЗОРКОВАЊА (TYLCV)

1.1. Ток визуелног прегледа

- Код биљака домаћина TYLCV се развија у флоему, изазивајући цитопатогене промјене.

- Симптоми код парадајза (*Solanum lycopersicum* L.) су веома разноврсни и често неспецифични. Варирају у зависности од узраста биљке, времена инфекције, услова спољне средине и сорте парадајза. Код инфицираних биљака изражени су симптоми кржљавости (патуљавости), редукција лисне површине, те појава ситног лишћа. Лишће развијено после инфекције је нарочито хлоротично и деформисано, са маргинама увијеним ка лицу и према унутрашњости листа. Заражено лишће је круто, виси надоле, задебљало, кожасте структуре и благо су обојени око нерава или са унутрашње стране. Млади листови су хлоротични са зеленом бојом око нерава. Вршне и бочне гране су усправне, док на цвјетовима не долази до испољавања симптома, али често опадају. Плодови су, ако се и формирају, ситни и суви, те неупотребљиви, а што се дешава у случају ране инфекције, прије или за вријеме расађивања или за три до четири седмице. У случају касније инфекције не долази до заметања плодова, јер биљка престаје цвјетати.

- Симптоми се на паприци (*Capsicum annum* L.) манифестују на листовима у виду хлорозе ткива између нерава и обода, те увијања обода листа ка лицу листа. Инфекција на паприци може се јавити и без испољавања симптома.

- На пасуљу (*Phaseolus vulgaris* L.) долази до појаве чврстих усправних и увијених листова, ненормалне пролиферације бочних изданака, деформације и смањења броја заметнутих махуна.

- На дувану (*Nicotiana tabacum* L.) се испољавају симптоми жутила, коврцавости и некрозе младих листова.

- Симптоми на лизијантусу (*Eustoma grandiflorum* (Raf.) Shin) укључују поремећај врха и тачке пораста, промјене облика листова, задебљање нерава на доњој страни листа, значајно смањење квалитета цвјетова и закржљавост.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

- Узимање узорака за лабораторијско тестирање треба да се врши истовремено са визуелним прегледима, у периоду вегетације.

- За серолошко или молекуларно доказивање присуства TYLCV у биљци од посебне важности је одговарајуће узорковање. Већа концентрација вируса налази се у млађим листовима, који се активно повећавају и расту, а који се налазе у горњим дијеловима биљке у поређењу са старијим дијеловима биљке. Осим тога, за серолошко доказивање вируса најбоље је користити свјеж биљни материјал, а за молекуларно доказивање може се користити и лиофилизован.

- Код асимптоматичних биљака узорковање вршити случајним одабиром, проходом усјева у облику слова W или дијагонално или по редовима. Било којим начином прохода узорковати најмање 50 листова по усјеву, правећи збирне узорке од десет листова по групи.

- Код расада узорковати најмање десет листова по лоту.

- Приликом узорковања потребно је испоштовати принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 10.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И НАЧИН УЗОРКОВАЊА (TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV)

Ток визуелног прегледа – TSWV

Симптоми проузроковани другим *tosporovirusima* не разликују се од оних које изазива TSWV. Симптоми могу подсећати на физиопатије или на симптоме бактеријских или микозних обољења. Некротичне пјеге на лишћу могу да подсећају и на оштећења од пестицида. У неким случајевима заразе су латентне, односно без видљивих симптома. Такве биљке представљају највећу опасност и извор заразе у затвореним просторима. Код биљака домаћина, укључујући парадајз, импатијенс, цикламу, бегонију и глоксонију, јављају се специфични симптоми у виду концентричних прстенова на лишћу, цвјетовима или плодовима. Ове зонирани пјеге, које имају изглед мете, у почетку су жуте или љубичасте, а касније могу да постану жутосмеђе или смеђе. Као специфични симптом јавља се и бронзана боја на најмлађем лишћу парадајза, као и љубичасте пруге на стаблу парадајза и импатијенса. Заједничко за испољавање симптома на различитим домаћинима јесу прстенасте пјеге (жути или тамносмеђи некротични прстенови) или друге линијске шаре, црне пруге на петелкама и стаблу, некротичне пјеге на лишћу или некроза врха биљака. На парадајзу се уочава бронзавост лишћа, коврцање, некротичне пруге и тачке на лишћу. Тамносмеђе пруге се појављују и на лисним дршкама, стабљичи и вршним дијеловима. Биљке су кржљаве и слабијег пораста у поређењу са незараженим. Зрели плодови испољавају свијетлоцрвене или жуте регије на покожици. На паприци симптомима се огледају појавом кржљавих и хлоротичних биљака. Лишће може да испољава хлоротичну цртичавост или мозаик са некротичним пјегама. Некротичне пруге јављају се и на стабљичи све до терминалних изданака. Код салате инфлекција почиње на лишћу које постаје хлоротично са смеђим мрљама. Промјена боје се шири на унутрашње лишће и доводи до престанка раста на једној страни биљке. На хризантемама постоји широк спектар варијација симптома између сорти. Обично се појављују црне пруге на стабљичи и увелост. На *Sinningia* spp. инфицирани листови показују жуте или смеђе пјеге на листовима или различите патерне некротичне прстенасте пјеге на лишћу импатијенса.

Узимање узорака – TSWV

Приликом узорковања треба водити рачуна о неравнојерној дистрибуцији вируса у биљци. Начин одабира биљног материјала: препоручен за припрему узорака за тестирање ELISA тестом и RT PCR. Неопходно је узорковати биљни орган са израженим симптомима, узорак формирати и од различитих симптома на различитим биљним органима, са више дијелова исте биљке. Обратити пажњу да се одвојени узорци формирају од што различитијих симптома присутних у усјеву.

Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

Када се ради о резницама као вегетативном пропегативном материјалу или усјеву који је јако осјетљив, неопходно је стално узорковање биљака без симптома, јер оне служе као извор инокула за даље ширење TSWV.

Приликом провјеравања фитосанитарног статуса расада парадајза на економски важне вирусе треба укључити и TSWV, јер је парадајз једна од јако осјетљивих гајених биљака на овај вирус. Узорковања треба обавити када је расад у фази да има од четири до шест правих листова. Ако је у питању мања производња расада, преглед и узорковање треба обавити када је то напријед наведено. У случају веће производње парадајза, гдје је производња по једном стакленичком објекту око 100.000 сијанаца парадајза у полистиренским контејнерима, узорковање треба обавити по раму облика слова W на сваких 2 m^2 (око 2.300 биљака), те треба сакупити 24 подузорка које чине листови појединачних биљака. Тако одабрани подузорци чувају се у једној пластичној кеси и од њих се формира јединица узорка за тестирање, чија величина треба да буде 1,2 g.

Ток визуелног прегледа – ToBRFV

Симптоми вируса углавном се испољавају у виду различитих мозаичних шара на лишћу, поготово на оном најмлађем, на врху и гранама. Мозаичне шаре су видљиве и на плодовима парадајза, који постају тачкасти са жутиим пјегама или се јављају деформације плодова и лишћа.

Такође, може се десити да плодови постану смеђи и да се на стабљичи појаве некротичне пруге које прати сушење стабљике и круничних листова. У неким случајевима појављује се изобличено издужено лишће. Генерално, плодови постају крајње неупотребљиви за продају.

Узимање узорака – ToBRFV

Неопходно је узорковати биљни орган са израженим симптомима, а узорак формирати и од различитих симптома на различитим биљним органима, са више дијелова исте биљке. Обратити пажњу да се одвојени узорци формирају од што различитијих симптома присутних у усјева.

Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

Узорковања треба обавити када је расад у фази да има четири до шест правих листова. Ако је у питању мања производња расада, преглед и узорковање треба обавити како је то напријед наведено. У случају веће производње парадајза, гдје је производња по једном стакленичком објекту око 100.000 сијанаца парадајза у полистиренским контејнерима, узорковање треба обавити по раму облика слова W на сваких 2 m² (око 2.300 биљака), треба сакупити 24 подузорка, које чине листови појединачних биљака. Тако одабрани подузорци чувају се у једној пластичној кеси и од њих се формира јединица узорка за тестирање, чија величина треба да буде 1,2 g.

Уколико се тестира сјеме на присуство вируса, један узорак треба да садржи 3.000 сјемена који се подијеле у четири подузорка по 250 сјемена (International Seed Federation (ISF), 2019).

Ток визуелног прегледа – ToCV и TICV

Биљке парадајза погођене криновирусима показују сличне симптоме, који се састоје од почетка жућења између лисних нерава на доњим листовима. У почетку су присутне ограничене хлоротичне мрље које постају свијетложуте, а затим се спајају и цијели лист изгледа свијетложут, осим лисних нерава, који остају зелени. Ови симптоми су слични онима настали поремећајима у исхрани, фитотоксичношћу или старењем. Симптоматични листови су такође задебљани и ломљиви, а када се пипну руком мрве се. Жутило се развија од основе до врха листа, али ријетко је видљиво на млађим листовима. Додатно се може запозити црвенило, бронзавост, некроза и увијање старијих листова. Заражене биљке показују рано старење и слабији тургор. Било је неколико извјештаја да је сазријевање плодова одложено и приноси су смањени. Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

Узимање узорака – ToCV и TICV

Треба узорковати потпуно развијене листове који показују благо међунервно жутило. Концентрација вируса је често ниска или се не може детектовати у старим симптоматичним листовима (јарко жуто обојени, са бронзавости или некрозом) и код младих асимптоматичних листова. Вирус инфективне хлорозе парадајза (TICV) може бити детектован и у плодовима.

Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

Ток визуелног прегледа – ToLCND

Симптоми постају очигледни на биљкама зараженим ToLCND отприлике 10 до 14 дана након преношења векторима. ToLCND проузрокује системичне инфекције код својих домаћина и рани симптоми постају видљиви прво на најмлађим листовима у горњем дијелу биљке. Листови почињу да се увијају и изобличују, што прати и појаву мјехурастих пјега у облику пљикова. Код домаћина попут тиквица (цукини) ово је повезано са промјеном боје, хлоротичном пјегавости и пругавости лисних нерава, што је праћено са увијањем увица нагоре и општом хлорозом старијих листова. На парадајзу увијање апикалних дијелова листова је први симптом развоја бегомовирусне инфекције, донекле слични симптоми изазвани вирусом увијања жутог лишћа парадајза и другим бегомовирусима. У каснијим инфекцијама хлоротична пјегавост и мрљавост се јавља на старијим листовима. У раним фазама инфекције ToLCND спречавају цвјетање и развој плодова који резултирају смањењем земањања цвјетова и појавом мањег броја плодова. Плодови су мали, незрели, изобличени са пљиковима, често врло неукусни и прерано отпадају, што на крају може резултирати са потпуним губитком приноса. ToLCND се може јавити у мјешовитој инфекцији са другим вирусима, посебно другим бегомови-

русима, као и са алфасателитима и бетасателитима. Мјешовите инфекције могу резултирати синергизмом и тежим симптомима него саме ToLCND инфекције. ToLCND изазива изражене симптоме код заражених биљака и док постоји несигурност у погледу симптома код алтернативних домаћина, биљке заражене вирусом се углавном препознају.

Узимање узорака – ToLCND

ToLCND изазива очигледне симптоме код већине заражених домаћина. Међутим, ови симптоми нису адекватни за идентификацију вируса јер су слични онима које изазивају други бегомовируси и због других вируса присутних у мјешовитим инфекцијама. Дакле, за недвосмислено откривање и идентификацију вируса неопходне су лабораторијске методе. Инспекција и праћење симптоматичних биљака подразумева узорковање листова са вршних дијелова биљака који се користе за тестирање на вирусе. Чак и када су симптоми благи или одсутни, ToLCND се може открити. ToLCND се може поуздано открити коришћењем комерцијалних ELISA тестова (DAS-ELISA), који се могу користити за надзор праћења инфекција. Накнадна идентификација ELISA позитивних узорака може се обавити коришћењем молекуларних тестова за идентификацију ToLCND. За идентификацију сојева вируса и посебно за идентификацију европског соја ToLCNDV-ES, анализу секвенце потребна је комплетна компонента ДНК генома ToLCNDV.

Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

Ток визуелног прегледа – TMoV

Симптоми на парадајзу су благи у поређењу са симптомима проузрокованим другим бегомовирусима. Углавном су праћени појавом мрљавости листова и/или плодова.

Узимање узорака – TMoV

За TAS-ELISA тест одговарајући одабир узорка је пресудан за серолошку детекцију TMoV. Вирус се више може открити у свјеже прошараним младим листовима присутним у вршним дијеловима биљке, за разлику од оних са старих дијелова биљке. За TAS-ELISA тест треба одабрати материјал који се састоји од млађих листова. За PCR је могућа детекција TMoV коришћењем свјежег или лиофилизованог материјала листа. Материјал листа треба да буде добијен од свјеже прошараних младих листова присутних у горњим дијеловима биљке, а треба их сакупљати пажљиво да се избјегне унакрсна контаминација (једнократном промјеном рукавице између узорака или по могућности пробијањем комада листа директно у микроспрвету користећи поклопац).

Уколико не постоје биљке са симптомима, потребно је извршити преглед усјева у проходу у облику слова W или дијагонално или по редовима. Без обзира на то који начин прохода се одабере, треба сакупити лишће биљака без симптома по случајном избору. Најмање по 50 узорака листова треба сакупити из једног усјева. Од сакупљеног лишћа без симптома треба правити збирне узорке, пет група по десет листова, за лабораторијско тестирање.

ПРИЛОГ 11.

Табела 1. Број визуелних прегледа и узорака биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства INSV у Републици Српској узетих код произвођача расада, из производних засада, пољопривредних газдинстава, окућница и са јавних површина

Билке домаћини	Импатијенс, бегонија, паприка, остале билке домаћини
Подручје	
Република Српска	181
УКУПНО	181

Табела 2. Број визуелних прегледа и узорака за лабораторијско испитивање присуства PepMV у Републици Српској код произвођача расада и са мјеста производње биљака домаћина у затвореном простору

Подручје	Број узорака биљака домаћина
Република Српска	180
УКУПНО	180

Табела 3. Број визуелних прегледа и узорака биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства TYLCV у Републици

Српској, код произвођача расада, из производних усјева, пољопривредних газдинстава и окућница

Билке домаћини	Парадајз, паприка, пасуљ, дукан и остале билке домаћини
Подручје	
Република Српска	180
УКУПНО	180

Табела 4. Број узорака биљака домаћина за лабораторијско испитивање присуства TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV у Републици Српској узетих из производних усјева, пољопривредних газдинстава, окућница и јавних површина

Билке домаћини	Број узорака биљака домаћина
Штетни организам	
TSWV	20
ToBRFV	20
ToCV	20
TICV	20
TOLCND	20
TMoV	20
УКУПНО	120

Табела 5. Број службених узорака биљака домаћина из увоза и увозног сјемена у промету за лабораторијско испитивање присуства PepMV

Узорци	Број узорака биљака домаћина
Билке домаћини	3

Табела 6. Број службених узорака биљака домаћина из увоза и увозног сјемена у промету за лабораторијско испитивање присуства ToBRFV

Узорци	Број узорака паприке и парадајза
Билке домаћини	4

Табела 7. Број службених узорака биљака домаћина код произвођача расада и са мјеста промета расада за лабораторијско испитивање присуства TSWV, ToBRFV, ToCV, TICV, TOLCND и TMoV

Штетни организми	Број узорака биљака домаћина
TSWV	30
ToBRFV	26
ToCV	28
TICV	28
TOLCND	30
TMoV	30
УКУПНО	172

1183

С циљем унапређења и јачања међусобне сарадње у заштити дјецe од насиља, занемаривања и злостављања и координисаног одговора на спречавање насиља, занемаривања и злостављања:

Министарство просвјете и културе,

Министарство здравља и социјалне заштите,

Министарство унутрашњих послова и

Министарство породице, омладине и спорта у с а г л а ш а в а ј у

ПРОТОКОЛ

ЗА ЗАШТИТУ ДЈЕЦЕ ОД НАСИЉА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА

1. УВОД

Усљед динамике и феноменологије појаве насиља, занемаривања и злостављања у савременом друштву, убрзаног развоја и напретка савремених технологија, исказане

потребе за јачом и ефективнијом међусекторском сарадњом и подршком, као и потребе за обједињавањем различитих протокола и одређености за спровођење одговорних политика социјалне контроле и бриге о дјечи, јавља се потреба да се изради протокол који ће омогућити ефикасније препознавање и поступање свих институција и појединаца у случају појаве нежељеног понашања.

Општа намјера израде Протокола за заштиту дјецe од насиља, занемаривања и злостављања (у даљем тексту: Протокол) је:

1) заштита најбољих интереса и права дјетета с циљем очувања дјететовог физичког и психичког здравља, опште добробити дјететовог сазријевања на путу стицања зрелости, спречавања неповољних услова социјализације који могу штетити интегритету и развоју дјететове личности и

2) унапређење међусекторске (и међуинституционалне) сарадње с циљем преузимања одговорне социјалне контроле републичких институција и установа, те правовремене и дјелотворне заштите дјечијих права и интереса усљед изложености дјецe насиљу, занемаривању и злостављању.

Протокол садржи сљедеће:

- у првом, уводном дијелу одређена је основна намјена постојања Протокола, те је указано на сложеност и различитост појавних облика насиља,

- у другом дијелу Протокола дефинисани су основни принципи на којима се заснива Протокол, а који се односе на права дјетета која се штите овим протоколом,

- трећи дио Протокола нуди одређења појаве насиља, његове врсте и специфичне типове с циљем разумијевања свеобухватности појаве насиља, занемаривања и злостављања дјецe,

- четврти дио Протокола представља обавезе надлежних институција у заштити дјецe од насиља, а у складу са њиховим прописаним надлежностима,

- пети дио односи се на међусекторску сарадњу и праћење примјене Протокола,

- шести дио Протокола односи се на потребу праћења појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјецe ради одговорног приступа и потребе креирања будућих политика заштите дјецe у Републици и

- седми дио уређује прелазне и завршне одредбе неопходне за примјену Протокола.

Према дефиницији Свјетске здравствене организације, насиље подразумијева намјерну употребу физичке силе или моћи, потенцијалне или стварне против себе, другог лица или против групе и заједнице, а која за посљедицу има или врло вјероватно има физичку повреду, смрт, психичке посљедице, недостатак развоја или депривацију. Према наведеној дефиницији разликују се три основна облика насиља, а то су: насиље усмјерено ка себи, насиље усмјерено ка другима (међуљудско насиље) и колективно насиље (насиље групе над појединцима). Насиље у основи представља шири појам од занемаривања и злостављања јер је само насиље у основи појмова занемаривања и злостављања.

Према дефиницији Комитета за права дјецe Уједињених нација насиље се дефинише као сваки облик понашања према дјетету које има за циљ повређивање или наношење бола, било физичког или психичког, запостављање и/или занемаривање дјетета, малтретирање и/или било који облик експлоатације дјетета, укључујући и сексуалну експлоатацију.

Међутим, сваки од основних облика насиља, занемаривања или злостављања треба да се сагледа у односу на своје специфичности у погледу садржаја и облика испољавања, контекста у којем се насиље појављује, релација између насилика и жртве, временског контекста, односно трајности насиља, очигледности, односно директивности (видљивости) насиља.

У оквиру основних облика насиља могу да се јаве специфичне врсте или типови насиља које се односе на сам манифест, односно начин (садржај и облик) испољавања насиља, а то су: физичко насиље, психичко насиље, сексу-

ално насиље и занемаривање. У односу на сам контекст у којем се дешава, насиље може да буде: вршњачко, породично, дигитално (електронско), насиље у школи. У односу на релације између насилника и жртве, као и у односу моћи или припадности различитим социјалним групама, можемо говорити о: насиљу одраслих над дјецом, насиљу дјече над одраслим, насиљу међу дјецом, насиљу над дјецом са инвалидитетом, дјецом са посебним потребама, насиљу између групе над појединцем, појединца над групом или насиљу између група и другим врстама насиља. У односу на временски контекст дешавања насиља можемо говорити о различитом трајању насиља, односно о његовој учесталости и трајности, те отуда када говоримо о насиљу, занемаривању или злостављању карактеришемо га као повремено, понављајуће и трајно. Према појавности, односно видљивости у испољавању насиља, насиље обилежавамо и као отворено или директивно (насиље које је видљиво посматрачима) и прикривено или индиректно насиље (насиље које је скривено, о којем се ћути или се не може сазнати док не наступе видљиве последице).

Сви изрази који су у овом протоколу дати у једном граматичком роду без дискриминације се односе и на мушки и на женски род.

Појам “родитељ” у смислу овог протокола односи се и на родитеље, али и старатеље као пружаоце посебне заштите малољетним лицима која немају родитељског старања.

1.1. Циљ Протокола

Примарна сврха Протокола је унапређење друштвене бриге и заштите дјече у Републици Српској, те обезбјеђивање адекватне и правовремене помоћи у свим ситуацијама када је дијете изложено неком од облика насиља, занемаривања или злостављања.

Општи циљеви Протокола су:

- успостављање координисаног система бриге и заштите који омогућава препознавање насиља, занемаривања или злостављања,

- успостављање ефикасних процедура за заустављање насиља, занемаривања или злостављања дјече и заштите од понављања,

- развијање одрживог модела информисања стручњака, дјече, њихових родитеља и шире јавности о поступцима пријаве насиља и поступању у случају сумње да је дијете жртва насиља, занемаривања или злостављања и

- осигурање системских мјера за опоравак дјетета које је жртва и његов безбједан развој.

Специфични циљеви Протокола су:

- развијати и јачати мултидисциплинарни приступ у рјешавању проблема насиља, занемаривања или злостављања дјече и помоћи дјечи,

- успоставити механизам праћења примјене Протокола,

- успоставити координисане процедуре за третман и опоравак дјече жртава, праћење напретка, реинтеграцију и рехабилитацију дјече и

- вршити континуирану процјену ризика стања и потреба дјетета у породици и васпитно-образовној установи, установи ученичког стандарда и установи социјалне заштите.

2. ПРИНЦИПИ НА КОЈИМА СЕ ЗАСНИВА ПРОТОКОЛ

У Републици Српској основна права дјетета дефинисана су Породичним законом (“Службени гласник Републике Српске”, број 17/23), и то: право на живот, право на обезбјеђивање најбољих могућих услова за правилан развој, право на образовање, право на заштиту од незаконитог мијешања у његову приватност и породицу и право да тражи заштиту својих права пред надлежним органом. Протокол је заснован на основним принципима Конвенције о правима дјетета, а то су:

2.1. Право дјетета на живот, опстанак и развој

Право дјетета на живот, опстанак и развој је неутуђиво и темељно право сваког дјетета. Оно подразумева обавезу

сваке земље да створи претпоставке за безбједан и сигуран живот сваког дјетета, које укључује несметан физички, психички, духовни, морални и социјални развој.

2.2. Принцип најбољег интереса дјетета

Најбољи интерес дјетета је универзално начело које обухвата све аспекте дјечијег живота у свим ситуацијама и активностима које се односе на дијете. Примаран је у односу на интерес одраслих и утврђује се у односу на свако дијете, те се поштује принцип индивидуалности и може да има специфичне потребе у односу на његов актуелни развој. Такође захтијева и уважавање дјечије перспективе, односно његово мишљење, без обзира на узраст.

2.3. Принцип недискриминације

Принцип недискриминације осигурава да се поступци према дјечији у остварењу њихових права реализују без обзира на: пол, узраст, језик, расу, боју, етничко поријекло, национално поријекло, вјерску припадност, породични статус, економски статус, образовање, физичке способности, менталне способности, полну оријентацију, родни идентитет или било коју другу специфичност дјетета.

2.4. Право дјетета на учешће - партиципацију

Право дјетета на учешће - партиципацију је право на слободно изражавање властитог мишљења у складу са узрастом и зрелошћу, право да благовремено добије информације и обавјештења која су му потребна за заснивање властитог мишљења и да благовремено добије савјет о последицама могућег уважавања његовог мишљења, право да путем родитеља или старатеља буде информисано како је одлучено у поступку у којем је изразило своје мишљење, али и као дужност правосудних и управних органа да размотре да ли је дијете добило довољно информација да формира своје мишљење, да мишљењу дјетета посвете дужну пажњу у свим питањима која се тичу дјетета и у свим поступцима у којима се одлучује о правима и интересима дјетета, у складу са дјететовим годинама и зрелошћу.

2.5. Право дјетета на приватност

Интерес дјетета, односно његово право на приватност је изнад интереса јавности, односно права на информацију о догађају у којем је дијете жртва насиља, занемаривања или злостављања или када је дијете малољетни учинилац кривичних дјела. Јавности и медијима се не уступа (саопштава) њихов идентитет, нити други подаци који се могу довести у везу са идентитетом дјетета.

Сви поступци који укључују дјечу било да се воде пред правосудним или управним органима затворени су за јавност, а информације о дјетету чувају се као професионална и службена тајна.

3. ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМОВА НАСИЉА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА И ВРСТЕ НАСИЉА

3.1. Појмовно одређење

3.1.1. Насиље

Термин насиље у овом протоколу обухвата све облике нашошења повреде и штете дјетету, иако се често овај термин користи као синоним за термин злостављање или занемаривање. Дјеца могу истовремено бити изложена различитим облицима насиља (физичком, психичком, сексуалном и другом) на различитим мјестима (породица, школа, друштвене мреже), од различитих лица (одраслих и дјече, појединаца или група). Изузетно је важно да дјеца знају своја права која гарантују заштиту од насиља, како да насиље препознају, пријаве и потраже помоћ.

Сходно овоме, разликујемо специфичне врсте насиља које ће бити обухваћене овим протоколом: физичко, психичко, сексуално и занемаривање, док ће се као специфичне врсте насиља над дјецом објаснити вршњачко насиље и насиље над дјецом у дигиталном окружењу.

Заједничко обиљежје свих врста насиља над дјецом је да могу да оставе последице на ментално здравље. Наиме, све врсте насиља које укључују физичке повреде неминовно укључују емоционалне реакције, а које могу да проузрокују озбиљне проблеме у менталном здрављу и понашању и трају цијели живот. Дјеца могу истовремено

бити изложена различитим, односно комбинованим облицима насиља.

3.1.2. Занемаривање

Занемаривање подразумева недостатак одговарајуће бриге и његе дјетета, односно пропуштање задовољења дјечијих потреба које могу битно утицати на дјететов физички и психички развој.

3.1.3. Злостављање

Термин злостављање има уже појмовно значење од термина насиља. Уз овај појам се обично везују облици насиља који се понављају, односно који имају континуитет или који имају тенденцију да се понове. Злостављање се дефинише као сваки облик физичког и/или психичког злостављања, сексуалног злостављања, занемаривања и немарног поступања или искоришћавања дјетета, што за последицу има стварну или потенцијалну опасност за дјететово здравље, преживљавање, развој или достојанство у контексту односа одговорности, повјерења и моћи. Термин злостављање у смислу овог протокола не користи се алтернативно термину насиља, већ се треба посматрати у смислу кривичног законодавства, сходно Кривичном законнику Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 64/17, 15/21, 89/21 и 73/23).

3.2. Врсте насиља

3.2.1. Физичко насиље

Ово насиље укључује понашања у којим се примјењује физичка сила која има за циљ да дјетету нанесе бол, физичке повреде или смрт. Најчешћи примјери физичког насиља су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем или оруђима, тровање, паљење, посипање течностима које могу нанети дјетету повреду, везање, штимање, гребање, задавање угриза, али и ускраћивање хране, сна и слично.

Знакови или облици понашања код дјетета који могу да изазивају сумњу на физичко насиље, а на које треба обратити пажњу, јесу:

- ношење одјеће која покрива екстремитете и/или главу непримјерено временским приликама,
- избегавање физичких игара са вршњацима (на примјер часови физичког и здравственог васпитања),
- одбијање да се пресвлачи у заједничким просторијама када је то уобичајено за другу дјецу,
- претјерана склоност агресији и физичком рјешавању конфликта са вршњацима,
- показивање модрица и повреда другој дјети са неуобичајеним објашњењима,
- неуобичајено понашање дјетета у школи и мјестима гдје борави са другом дјецом у смислу претјераног трзања на звукове, претјерану реакцију на случајне или намјерне физичке контакте (додир, руковање, загрљај) и слично,
- склоност ка претјераном удовољавању ауторитетима, срамежљивост, повученост, али и хиперактивност, слабе социјалне вјештине, аутодеструктивно понашање и друго.

3.2.2. Психичко насиље

Односи се на радње и понашања према дјетету којима се проузрокује психичка бол и патња, изазивају емоције страха, неизвјесности, узнемиреност високог интензитета, као и осјећај понижености и дискриминације, а које код дјетета могу изазвати краткорочне или дугорочне проблеме у менталном здрављу и понашању.

Психичко насиље обухвата облике емоционалног злостављања, али му није синоним, већ има шире значење. Дакле, психичко насиље, у својој концептуалној дефиницији, може да обухвати облике емоционалног злостављања, социјалног злостављања и такозваног економског злостављања дјетета. У облик психичког насиља спадају све радње узнемиравања и прогањања дјетета, укључујући и сексуално узнемиравање.

Емоционално злостављање укључује понашања према дјети као што су: пријетња физичким насиљем, манипулација, деградација и омаловажавање дјетета, вријеђање,

заstraшивање, називање погрдним именима, исмијавање, присиљавање дјетета на активности којих се боји и које нису друштвено прихватљиве, исмијавање дјететових потреба, стања и емоција, пријетња суицидом, излагање дјетета насиљу у породици или породичној заједници или другим трауматичним догађајима и околностима, коришћење и манипулација дјетета у случајевима развода родитеља или других конфликтних односа у породици или породичној заједници и друго.

Социјално злостављање дјетета представља искључивање дјетета из групе по било ком основу, довођење дјетета у неравноправну или неједнаку позицију фаворизовањем или потцењивањем, изолацију дјетета, игнорисање дјететових социјалних потреба (за дружењем са вршњацима, контактима са породицом) и све што је у вези са ограничавањем слободе дјетета да се нормално развија.

Економско злостављање се често наводи као посебан облик угрожавања права и слободе који је регулисан кривичним законодавством, а обично се везује за економско угрожавање жена у породичној заједници, док код дјеце може да представља различите облике радне експлоатације дјеце или ускраћивања основних средстава за живот дјетету, што спада у облике занемаривања дјетета. С обзиром на начин како се извршава и какве последице код дјеце изазива, припада једном од облика психичког насиља над дјецом.

Дјеца често нису свјесна да трпе неки од облика психичког насиља; могу да функционишу и понашају се на уобичајен начин који ни у чему не одступа од вршњака. Такође показатељи психичког насиља могу лако да буду замјенени симптомима менталних поремећаја и стања, али им могу бити и окидач, због чега је у случају сумње потребно дијете упутити стручњацима у области заштите менталног здравља дјеце и адолесцената.

3.2.3. Сексуално насиље

Овај вид насиља представља сваку сексуалну активност са дјететом на начин да се користи сила или пријетња, или се злоупотребљава положај повјерења, ауторитета или утицаја над дјететом, или се злоупотребљава посебно рањива ситуација дјетета. Сексуално насиље укључује радње навођења, пријетње, завођења и манипулације дјетета, при чему добровољни пристанак дјетета на сексуалне активности није релевантан јер подразумева несразмјеран однос дјетета и злостављача у односу на године, развој, моћ, знање и задовољење сексуалних потреба.

Сексуалним насиљем означавамо и радње и понашања према дјетету у којима не долази до контакта између жртве и злостављача као што су: излагање дјетета сексуалним садржајима (порнографском материјалу путем интернета, часописа или других медија), присуствовање дјетета сексуалним активностима, приморавање дјетета да се скида и додирује по интимним дјеловима тијела, давање сугестивних сексуалних коментара дјетету и друго. Сексуално злостављање је укључивање дјетета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло.

3.2.4. Занемаривање

Дјеца су често истовремено изложена различитим облицима занемаривања. Физичко занемаривање представља довођење дјетета у опасности које за последицу могу имати физичке повреде или смрт. Оно укључује и небригу за дјететове потребе за храном, сном, односно физиолошке потребе, укључујући и потребу за стабилношћу. Такође, укључује небригу одраслих за дјететово здравље, образовање и развој. Осим овога, значајно је нагласити и емоционално занемаривање које подразумева низ радњи и понашања одраслих које за последицу код дјетета имају да се дијете осјећа одбачено, невољено, а препознају се као емоционална недоступност родитеља, игнорисање дјетета, недостатак подршке, њежности и слично.

3.3. Специфичне врсте насиља

3.3.1. Вршњачко насиље и насиље у школи

Када се било који тип насиља дешава међу дјецом истог или приближног календарског узраста, говоримо о

вршњачком насиљу. Када се насиље дешава међу дјецом различитог узраста, у којем је евидентна позиција моћи између старијег и млађег дјетета (на примјер насиље дјетета деветог разреда према дјетету другог разреда), тада не можемо говорити о вршњачком насиљу, већ говоримо о насиљу међу дјецом. Вршњачко насиље и насиље међу дјецом може да буде физичко, психичко, сексуално, директно или индиректно, а према учесталости може бити континуирано или повремено. Често се вршњачко насиље и насиље међу дјецом дешава у контексту школског живота. Међутим, то не значи да ће се насиље између дјеце или вршњака увијек испољити у просторијама школе. Насиље које се дешава у контексту школе је и насиље које се дешава у школском дворишту, на путу од школе до куће или вршњачко насиље које је индиректно и не уочава се према својој манифестацији, али се везује за контекст живота у школи (на примјер насиље у дигиталном окружењу између ученика у одјељењу које доводи до конфликтних односа у одјељењу). Свако насиље између ученика које може имати неповољан утицај на вршњачке односе у одјељењу, разреду или школи, на социјално-психолошку климу у школи, на реализацију наставних и ваннаставних активности тиче се живота и рада школе и представља насиље у школи или у вези са школским контекстом.

Супротно вршњачком насиљу, постоје посебни облици насиља у школи који нису вршњачки, као на примјер насиље наставника и других радника школе над учеником, ученика над наставником и другим радницима школе, родитеља над наставником и другим радницима школе и обрнуто. Оно се може испољавати у различитим облицима, директно или индиректно и у различитим временским трајањима. Дакле, насиље у школи није искључиво одређено школом као мјестом дешавања насилног понашања, већ је одређено интеракцијом између актера насиља у контексту живота и рада школе.

Посебна врста насиља која се често доводи у везу са вршњачким и насиљем у школи је силеџиство, малтретирање, угњетавање и кињење (енг. *bullying*). Овај облик насиља најчешће подразумијева физичко или психичко насиље које појединац или мања група која има моћ (узрасно старији, физички надмоћнији, социјално вјештији, бројнији) испољава у дужем временском периоду према појединцима или групама које нису у могућности да се одбране или пруже отпор у ситуацији насиља. Карактеристичне ситуације су изнуђивање новца од других ученика, забрана уласка у просторије школе млађим или одређеним ученицима. Посљедица силеџишког понашања је дуготрајно нарушена потреба за сигурношћу дјеце која је основна људска потреба и без њеног задовољења ниједно дијете у школи не може да размишља о школским обавезама и школском постигнућу јер долази у школу са страхом од повреда, угњетавања и исмијавања.

Одреднице које су наведене за насиље у школи односе се и на установе ученичког стандарда.

3.3.2. Насиље над дјецом у дигиталном окружењу

Овај облик насиља је специфичан јер укључује неке од облика насиља уз употребу дигиталне технологије. Ради се о намјерном понашању усмјереном на дијете које могу чинити појединци или групе, одрасли или дјеца, а који могу бити познати или непознати, односно скривеног или лажног идентитета. По посљедицама убраја се у психичко насиље. Феноменолошки гледано ова врста насиља над дјецом је специфична из сљедећих разлога: није временски и просторно ограничена; постоји специфична интеракција између жртве и извршиоца; постоји вишеструка виктимизација жртве јер подразумијева изложеност широј публици; укључује анонимност, укључује могућност брзог и неконтролисаног ширења информација; обухвата велики број корисника - конзумента насилног садржаја; може да обухвати истовремено већи број жртава. Најчешћи облик злоупотребе интернета и друштвених мрежа у односу на дјецу је сексуално узнемиравање или привлачење дјетета за сексуално искоришћавање, те вршњачко насиље на друштвеним мрежама које укључује поменуте елементе емоционалног и социјалног злостављања.

Насиље путем интернета познато под именом сајбербулинг (енгл. *cyberbullying*) чест је облик вршњачког насиља, а укључује различите манифестације које могу бити повезане и истовремене: напад на приватност, узнемиравање, ухођење, прогањање, подстицање мржње, вријеђање, омаловажавање, пријетње, уцјене, креирање лажног садржаја, монтирање фото и видео материјала и слично. Облик насиља над дјецом на интернету у којем се дјеца док су на друштвеним мрежама потичу да учествују у интеракцијама сексуалне природе, при чему их се често излаже нежељеним порнографским садржајима, назива се груминг (енгл. *grooming*). Ова врста насиља укључује различите радње (пријетње, уцјене, манипулацију, завођење и сл.) којима се дијете настоји припремити на стварни сексуални чин са одраслим лицем или учешће у производњи еротског материјала и материјала у којем је приказано сексуално злостављање дјеце.

Поред сајбербулинга и груминга, разликујемо:

- изложеност дјеце сексуалним садржајима за које се користи термин секстинг (енгл. *sexting*) представља изложеност дјеце експлицитним сексуалним садржајима који доводе до хиперстимулације дјеце, односно прераног сексуалног сазријевања дјеце. У овом облику често учествују сама дјеца шаљући између себе своје обнажене фотографије;

- изнуђивање сексуалних услуга од дјеце за које се користи термин сексторшн (енгл. *sexortion*) односи се на изнуђивање сексуалних услуга од дјеце пријетњом објављивања компромитујућих фотографија које је дијете раније послало;

- пренос живог материјала сексуалног злостављања дјеце на интернету (лајв стрим: енгл. *live stream*) које се одвија уживо док се дијете злоставља испред веб-камере, а представља веома организовану радњу, гдје осим злостављача и организатора постоји лице које конзумира тај садржај за одређену новчану накнаду.

Рани знакови да је дијете потенцијална жртва насиља у дигиталном окружењу су:

- скрива екран, телефон, таблет,
- брзо се пребације на другу интернет страницу,
- дјелује нервозно приликом коришћења рачунара, таблета или телефона,
- нервозно је када добије поруку на телефон или рачунар,
- проводи прилично много времена онлајн за рачунаром или телефоном,
- избјегава пријатеље, излазак напоље,
- отвара нове профиле на друштвеним мрежама,
- прима позиве непознатих лица,
- кући стижу пакети за које нема објашњења,
- школски успјех слаби, као и заинтересованост за школу и учење.

Наведена понашања дјетета не морају бити поуздан знак да је дијете жртва насиља у дигиталном окружењу. Такође, већина наведених понашања може бити знак и да је дијете насилно према другима у дигиталном окружењу. Како је већ наведено, превенција и сузбијање насиља над дјецом у дигиталном окружењу захтијева повећану информатичку писменост дјеце и њихових родитеља, као и васпитно-образовних радника.

4. ОБАВЕЗЕ НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА

4.1. Обавезе васпитно-образовних установа и установа ученичког стандарда

Овај протокол треба да сензибилише све запослене у васпитно-образовним установама и установама ученичког стандарда на појаве насиља над дјецом, те да их обавезе на предузимање мјера ради откривања и пријављивања проблема и одговарајуће помоћи дјетету.

Сви запослени у васпитно-образовним установама и установама ученичког стандарда дужни су предузимати

мјере заштите права дјетета, а да приликом сваког кршења тих права, посебно када се ради о различитим облицима насиља, занемаривања и злостављања над дјететом, поступе у складу са овим протоколом. Сваки запослени у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда који предузме мјере заштите права дјетета у складу са овим протоколом дужан је да о предузетим мјерама сачини службену забиљешку и исту достави директору установе.

Стручне службе васпитно-образовне установе у којој се предузимају мјере заштите права дјетета у складу са овим протоколом ће:

- на основу стручне процјене, извршити савјетовање одјелења које дијете похађа с циљем стварања повољније социјалнопсихолошке климе у одјелењу за опоравак дјетета;

- дати препоруку одјелењског старјешини и другим наставницима о пружању подршке ученику у потреби, ученицима у одјелењу и родитељима ученика у одјелењу;

- на основу стручне процјене, случај размотрити у оквиру састанка Мултисекторског тима школе и израдити План бриге за дијете;

- Мултисекторски тим школе чини најмање седам сталних чланова (представници школе, органа старатељства, полиције, домова здравља, јединица локалне самоуправе) и повременни чланови. Стални чланови Тима школе су: директор школе, стручни сарадници, наставници, а повременни чланови су одјелењски старјешина, други наставници, представник установе ученичког стандарда, предсједник Савјета родитеља (или/и члан Савјета), предсједник Савјета ученика (или/и члан Савјета) и родитељи ученика. Мултисекторски тим (поједини чланови или цијели тим) укључује се у рад у ситуацијама када стручна служба и руководство школе процијене да им је потребна подршка стручњака и професионалаца из других установа јер подршка конкретном дјетету и породици превазилази надлежности и могућности школе;

- План бриге за дијете спроводити у континуитету, прагити спровођење Плана, по потреби га дорађивати и о спровођењу извјештавати на састанцима Мултисекторског тима школе док год постоји потреба дјетета за подршком и помоћи;

- сачинити службену забиљешку о свим предузетим активностима и

- у Образац за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјете евидентирати податке.

4.1.1. Поступци запослених у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда у случају сазнања, пријаве или сумње (или се дијете повјерило) да је дијете жртва физичког, сексуалног или психичког насиља и/или злостављања

- У случају сазнања или сумње (или се дијете повјерило) да је дијете жртва физичког, сексуалног или психичког насиља и/или злостављања обавијестити стручног сарадника који ће обавити разговор са дјететом.

Циљ разговора је пружити подршку дјетету, прикупити информације за даље поступање, пружити дјетету све релевантне информације и припремити дијете за разговор са надлежним органима уколико случај треба да се пријави. О разговору са дјететом сачињава се службена забиљешка и упознаје директор, те се даље поступа зависно од случаја:

- а) уколико дијете наведе да извршитељи насиља и/или злостављања нису родитељи или старатељи, они се обавјештавају и упознају са мјерама које је установа дужна предузети, те установа врши процјену и доноси одлуку о начину реаговања (случај се рјешава у установи, случај рјешава установа у сарадњи са другим релевантним институцијама или се случај просљеђује надлежним службама),

- б) уколико дијете саопшти да су извршитељи насиља и/или злостављања родитељи или старатељи или ако се сумња да јесу, позива се орган старатељства и полиција и

- в) уколико постоји сазнање или сумња да је учинилац насиља и/или злостављања радник школе, школа одмах обавјештава родитеље и полицију;

- пријаву надлежним институцијама врши директор установе ако се пријава не односи на директора, а ако је пријављен директор, пријаву врши стручна служба;

- родитељима или старатељима дјетета које је жртва насиља и/или злостављања дати обавјештења о могућим облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету у установи и изван ње с циљем подршке и оснаживања дјетета за ублажавање посљедица и траума;

- уколико је дијете повријеђено у мјери која захтијева медицинску интервенцију или преглед или се према околностима случаја може претпоставити да су такве интервенције или прегледи потребни, одмах се позива служба хитне медицинске помоћи или на најбржи могући начин, који не штети здрављу дјетета, отпрати или осигура пратња дјетета до здравствене установе, те сачека препорука доктора медицине о даљем поступању и долазак дјететових родитеља или старатеља. У пратњи дјетета у здравствену установу потребно је ради сигурности обезбиједити два лица из установе. О обезбјеђивању хитне медицинске помоћи и свим околностима потребно је сачинити службену забиљешку.

Претходно се односи на случајеве:

- када је дијете повријеђено у школи / установи ученичког стандарда и наступи крварење, губитак свијести или било која манифестација која захтијева хитну медицинску интервенцију и

- када дијете дође у школу / установу ученичког стандарда са видљивим повредама усљед којих му се погорша здравствено стање које захтијева медицинско збрињавање (жали се на јаку главобољу, долази до губитка свијести, не-престан нагон за повраћањем и слично),

- уколико је дијете свједок насиља и/или злостављања, потребно је предузети мјере ради помоћи дјетету свједоку насиља и/или злостављања и по потреби консултовати педијатра, специјалисту породичне медицине или стручњака центра за ментално здравље,

- уколико је, према сазнањима, насиље и/или злостављање над дјететом извршено од лица запосленог у васпитно-образовној установи или установи ученичког стандарда, установа је дужна покренути поступак утврђивања свих релевантних чињеница и околности ради утврђивања дисциплинске одговорности извршиоца, независно од одлуке надлежних органа о покретању и вођењу прекршајног или кривичног поступка против извршиоца.

4.1.2. Поступци запослених у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда у случају сазнања, пријаве или сумње да је дијете жртва занемаривања

- Уколико се примјети, посумња или дијете само саопшти да се ради о занемаривању, а чије се посљедице код дјетета могу примјетити у његовом понашању, функционисању и изгледу, потребно је позвати оба родитеља ученика уколико се ради о потпуној породици или једног родитеља уколико се ради о непотпуној породици на разговор у стручну службу установе гдје разговор треба обавити са најмање два лица, од којих је најмање један стручни сарадник, и о томе сачинити службену забиљешку,

- уколико се родитељ није одазвао на позив васпитно-образовне установе или установе ученичког стандарда и није оправдао недолазак, потребно је обавијестити орган старатељства и тражити поступање и

- уколико су се родитељи одазвали позиву, али се након разговора не уочавају промјене у општем функционисању дјетета, такође треба обавијестити орган старатељства.

4.1.3. Поступци запослених у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда у случају сазнања, пријаве или сумње о вршњачком насиљу

- А) Уколико је дијете повријеђено у мјери која захтијева медицинску интервенцију или преглед, или се према околностима случаја може разумно претпоставити или посумњати да је потребна интервенција или преглед, потребно је:

- одмах позвати службу хитне помоћи или на најбржи могући начин, који не штети здрављу дјетета, отпратити дијете или осигурати пратњу дјетета од стране два лица до здравствене установе, те сачекати долазак дјететових родитеља или старатеља,

- обавијестити полицију и надлежни орган старатељства,

- обавијестити родитеље дјетета жртве насиља, упознати их са свим чињеницама и околностима које су до тада познате, те о активностима које ће бити предузете,

- обавијестити родитеље дјетета које је учинило насиље, упознати их са свим чињеницама и околностима које су до тада познате и о активностима које ће бити предузете,

- директор ће писану информацију о случају доставити Министарству просвјете и културе,

- дјетету жрви насиља пружити планску и континуирану савјетодавну и стручну помоћ и подршку док год за то постоји потреба,

- родитељима дјетета које је жртва вршњачког насиља дати обавјештења о могућим облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда и изван ње с циљем подршке и оснаживања дјетета те превазилажења трауматског доживљаја,

- родитеље дјетета које је учинило насиље позвати на укључивање у савјетодавну или стручну помоћ унутар установе или изван ње и обавијестити их о обавези васпитно-образовне установе и установе ученичког стандарда да случај пријави надлежном органу старатељства, полицији или другим надлежним институцијама,

- плански и континуирано радити са дјететом које је учинило насиље док год за то постоји потреба и

- плански и континуирано радити са дјецом која су узимала улоге посматрача или помагача у случајевима насиља док год за тим постоји потреба.

Б) Уколико дијете није повријеђено у мјери која захтијева медицинску интервенцију или преглед, потребно је:

- по сазнању или пријави о насиљу обавити разговор са дјететом жртвом насиља на начин да се дјетету пружи подршка и прикупе информације за даље поступање и помоћ дјетету,

- обавијестити родитеље дјетета жртве насиља, упознати их са свим чињеницама и околностима које су до тада познате и обавијестити их о активностима које ће бити предузете,

- обавијестити родитеље дјетета које је учинило насиље, упознати их са свим чињеницама и околностима које су до тада познате и о активностима које ће бити предузете,

- сачинити службену забиљешку и обавијестити директора установе о случају и предузетим активностима,

- дјетету жрви насиља пружити планску и континуирану савјетодавну и стручну помоћ и подршку док год за то постоји потреба и о томе водити евиденцију,

- родитељима дјетета које је жртва вршњачког насиља дати обавјештења о могућим облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда и изван ње с циљем подршке и оснаживања дјетета,

- родитеље дјетета које је учинило насиље позвати на укључивање у савјетовање или стручну помоћ унутар установе или изван ње и обавијестити их о обавези васпитно-образовне установе и установе ученичког стандарда да случај пријави надлежном органу старатељства, полицији или другим надлежним институцијама и

- плански и континуирано радити са дјететом које је учинило насиље, као и са осталом дјецом која су узимала улоге посматрача или помагача, а на основу стручне процјене и у складу са професионалном етиком док год за то постоји потреба.

4.1.4. Поступци запослених у васпитно-образовној установи и у установи ученичког стандарда у случају агресије усмјерене ка себи (самоповређивање и покушаји суицида код дјете)

- У случају сумње или сазнања (или се дијете повјерило) да дијете агресију усмјерава ка себи, односно да се дијете самоповређује, да је исказало идеје и понашања која указују на суицид или да је покушало извршити суицид потребно је да стручна служба у сарадњи са одјељењским старјешином позове дијете на разговор;

- у случају да се дијете у моменту сазнања налази у високом ризику од самог извршења чина суицида потребно је хитно једно или више лица задужити да одмах обезбједи сигурност друге дјете, позову хитну медицинску помоћ, полицију, ватрогасце (у случају процијењене потребе), родитеље или старатеље дјетета. Без панике, наглих покрета и повишеног гласа прићи дјетету на пристојну удаљеност, сталоженим и мирним гласом дозвати дијете именом, изразити саосјећање и бригу за дијете, саопштити дјетету да сте ту да пружите подршку, а затим покренути разговор без осуде и критике, саслушати дијете, те га замолити да пође са вама да разговарате у сигурном и мирном простору;

- стручна служба и одјељењски старјешина обављају разговор са родитељима дјетета, упознају их са свим чињеницама и околностима, информишу о могућим узроцима дјететове агресије према себи, те информишу родитеље о активностима које ће бити предузете;

- дјетету које усмјерава агресију према себи пружити планску и континуирану савјетодавну и стручну помоћ и подршку док год за то постоји потреба и о истој водити евиденцију;

- стручна служба даје родитељима дјетета обавјештења о могућим облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда и изван ње с циљем подршке и оснаживања дјетета и

- обавијестити надлежни орган старатељства.

4.1.5. Ситуације у вези са насиљем над дјецом у васпитно-образовној установи и установи ученичког стандарда које захтијевају интервенцију полиције

Осим раније наведених ситуација гдје је обавезно позивање полиције, иста ће се позивати и у сљедећим ситуацијама:

а) у случају да дијете у установу донесе оружје или оруђе,

б) у случају да дијете школским прибором намјерно нанесе повреду себи или другом, а која захтијева медицинску интервенцију,

в) у случају да је дијете жртва вршњачког насиља у дигиталном окружењу гдје су изречене пријетње по живот или физичким повређивањем,

г) у случају да је дијете жртва сексуалног насиља,

д) у случају да дијете објављује и шаље вршњацима фотографије и слике узнемирујућег садржаја, снимке и фотографије гдје се приказује физичко или сексуално злостављање (дјете и одраслих),

ђ) у случају сазнања или пријаве да дијете објављује (на било који начин) пријетње по живот или физичке повреде вршњацима, радницима школе или било ком другом лицу и

е) у случају крађе и вандализма унутар школског простора или простора ученичког дома.

У свим наведеним случајевима установа ће о томе сачинити извјештај о догађају.

4.2. Обавезе органа старатељства

У смислу Породичног закона орган старатељства је центар за социјални рад, односно орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове социјалне заштите уколико одлуком надлежног органа јединице локалне самоуправе вршење ових послова није повјерено неком другом органу или организацији.

Овај протокол треба да оснажи и подстакне органе старатељства на унапређење бриге о дједи предузимањем превентивних активности, али и њихове благовремене и ефикасне реакције уколико је до насиља већ дошло.

У свим случајевима када орган старатељства, од било кога и на било који начин, у свом раду (путем писане пријаве или путем телефона или усмено, сазнањем из медија или током поступка који се води пред органом старатељства или на други начин) сазна о насиљу над дјететом или има сумњу да је дијете жртва насиља или да је дијете учинило насиље, поступа у складу са својим надлежностима и овим протоколом.

Потребно је:

- по сазнању о насиљу над дјететом предузети све потребне мјере с циљем заустављања насиља, збрињавања дјетета и пружања одговарајуће помоћи и подршке;

- обавити разговор са дјететом на обазрив и дјетету прилагођен начин ради прикупљања свих релевантних информација о насиљу ради даљег поступка и о томе сачинити службени извјештај;

- пружити дјетету све неопходне информације о његовим правима и надлежностима органа старатељства ради бољег разумијевања ситуације у којој се налази;

- успоставити контакт са осталим органима и службама који могу помоћи у откривању чињеница у вези са почињеним насиљем, пријави насиља, помоћи опоравку дјетета ако се ради о трауматичном искуству;

- успоставити контакт са родитељима или старатељима дјетета и исте упознати са правима дјетета, њиховим правима, овлашћењима и поступању органа старатељства и мјерама и радњама које ће у даљем поступку орган старатељства предузети, а које се односе, прије свега, на заштиту сигурности дјетета, његов смјештај и збрињавање изван породице:

- а) сачинити социоанамнестичке податке о условима у којима дијете одраста, прибавити мишљење психолога, те сачинити индивидуални план подршке за дијете жртву насиља и

- б) упутити родитеље или старатеље дјетета на остваривање права на бесплатну правну помоћ, остваривање права на здравствену заштиту, те подршку одговарајућег савјетовалишта;

- о почињеном насиљу извршити пријаву полицији, без обзира да ли је то већ урадила нека друга институција или појединац, те истима доставити све информације и околности о наведеном случају;

- након прикупљања свих потребних чињеница орган старатељства спроводи поступак ради остваривања права дјетета жртве насиља, у складу са законом који уређује област социјалне заштите и примјеном одговарајућих мјера породично-правне заштите према Породичном закону. У случају да је дијете учинилац насиља, орган старатељства поступа у складу са својим надлежностима у сарадњи са полицијом и тужилашвом;

- у случају да је дијете жртва породичног насиља - директна или индиректна, орган старатељства ће, водећи рачуна о свим околностима случаја, изрећи одговарајуће мјере породично-правне заштите и надzirати њихово спровођење и постигнуте резултате, о чему ће сачинити одговарајући извјештај који укључује и мишљење дјетета о приликама у којим живи, а по потреби ће затражити и помоћ одговарајућих стручних служби и установа:

- а) уколико изречена мјера не даје резултате, орган старатељства ће изречену мјеру, водећи рачуна о свим околностима и потребама, замијенити другом мјером,

- б) уколико се ради о насиљу у породици које је извршио родитељ, орган старатељства ће, врло обазриво, водећи рачуна о најбољем интересу дјетета, размотрити све околности и поред мјера према родитељима (надзора над вршењем родитељског права, појачаног надзора над вршењем родитељског права, привременог издвајања дјетета из породи-

це) иницирати одговарајуће поступке пред надлежним судом (одузимање родитељског права, изрицање заштитних мјера у смислу закона који регулише заштиту од насиља у породици). У свим поступцима потребно је обезбиједити партиципацију дјетета;

- у изузетно хитним случајевима, као што је предузимање мјера за отклањање непосредне опасности по живот и здравље дјетета, орган старатељства ће поступити по службеној дужности и усменим рјешењем ће изрећи одговарајуће мјере из своје надлежности, а ради тренутне заштите сигурности дјетета, о чему ће у року од осам дана донијети рјешење у писаном облику и доставити га странкама. Орган старатељства који је донио усмено рјешење може наредити његово извршење;

- орган старатељства учествује у раду Мултисекторског тима школе и на тај начин доприноси међусекторској сарадњи у заштити права дјетета;

- орган старатељства податке о насиљу региструје у Образац за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјете.

Установе социјалне заштите за смјештај корисника и друге установе социјалне заштите у којима дјеца повремено бораве (дневни центри, савјетовалиште, прихватилиште) поступају у складу са одредбама овог протокола, и то у смислу предузимања свих мјера како би се насиље над дјететом зауставило, дијете збринуло и пружила му се одговарајућа помоћ и подршка, успоставио контакт са родитељима/старатељима дјетета те пријавило насиље над дјететом свим надлежним службама.

4.3. Обавезе здравствених установа

Здравствена установа дужна је, ради очувања физичког и психичког здравља дјетета, као и збрињавања физичких и психичких посљедица насиља, осигурати дјетету адекватну здравствену заштиту у складу са законом који уређује област здравствене заштите и овим протоколом.

У случају сумње да је повреда дјетета или његово здравствено стање посљедица насиља над дјететом, здравствени радник је дужан с посебном пажњом приступити прегледу ради прикупљања што више чињеница и околности у вези с повредом дјетета.

У свим случајевима сазнања о почињеном насиљу над дјететом здравствена установа - њено овлашћено лице поступа у складу са Протоколом:

- одмах по доласку дјетета у здравствену установу потребно је урадити детаљан здравствени преглед и установити да ли постоје повреде, евидентирати их и адекватно збринути. Евидентирати и да не постоје видљиве повреде, ако не постоје;

- документовати стање дјетета, евидентирати доступне податке о дјетету и пратиоцу. Евидентирати понашање дјетета и лица у чијој је пратњи дијете дошло, ако је релевантно. У случају сумње да је пратилац учинилац насиља, обавити преглед без пратиоца. У том случају обезбиједити присуство још једног здравственог радника (доктора или медицинске сестре/техничара). Навести објашњења дјетета или лица у чијој је пратњи дошло о начину настанка повреда. У случају да су повреде пријављене као насиље над дјететом или здравствени радник сумња да јесу, одмах треба обавијестити полицију;

- у случају сазнања или сумње да је учинилац насиља родитељ или старатељ, одмах позвати полицију и орган старатељства;

- уколико извршиоци насиља нису родитељи, након збрињавања евентуалних повреда треба их обавијестити о почињеном насиљу, те у сарадњи са родитељима, а на основу процијењеног психосоцијалног статуса дјетета, планирати третман опоравка дјетета;

- у сарадњи са родитељима и уз њихову сагласност, дијете по потреби упутити у Центар за ментално здравље;

- о свим случајевима насиља над дјететом одмах обавијестити орган старатељства ради преузимања мјера из његове надлежности и надлежну полицијску станицу;

- ако је дијете жртва насиља у породици, послјег збрињавања дјетета, одређене мјере и активности према дјетету предузимати у сарадњи са органом старатељства;

- на тражење тужилаштва, здравствене установе су дужне одмах доставити сву документацију која је од значаја за разјашњење и доказивање насиља над дјететом;

- током свих медицинских поступака и радњи које се предузимају према дјетету водити рачуна о праву дјетета на приватност, праву дјетета на информацију и другим правима наведеним у овом протоколу с циљем најбољег интереса дјетета;

- у случају да дијете испољава трауматске реакције, нарочито при пријави или сумњи физичког или сексуалног насиља, одмах позвати стручњаке из области менталног здравља (психолог, психијатар) који треба да стабилизују дијете, припреме га за медицински преглед и пруже подршку;

- здравствене установе учествују у раду Мултисекторског тима школе, на тај начин доприносећи међусекторској сарадњи у заштити права дјетета;

- представници здравствених установа примарне здравствене заштите (по могућности представници органа старатељства или служби за заштиту менталног здравља уколико их јединица локалне самоуправе има) учествују у раду Мултисекторског тима школе, на тај начин доприносећи међусекторској сарадњи у заштити права дјетета, и

- здравствене установе податке о насиљу региструју у Образац за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјете.

4.4. Полиција

Након сазнања да је извршено насиље над дјететом, да постоји сумња на насиље над дјететом и/или да је дијете учинилац насиља или запримања захтјева за пружање помоћи дјетету изложеном било којем облику насиља, полиција је обавезна, поред активности које предузима у складу са овлашћењима и дужностима из Кривичног законика Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 64/17, 15/21, 89/21 и 73/23), Закона о полицији и унутрашњим пословима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 57/16, 110/16, 58/19, 82/19 и 55/23), Закона о кривичном поступку Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21), Закона о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку ("Службени гласник Републике Српске", бр. 13/10, 61/13 и 68/20) и Закона о прекршајима Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 63/14, 110/16, 100/17 и 90/23), заједно са осталим субјектима заштите, предузети све неопходне мјере и радње с циљем заштите и помоћи жртвама насиља над дјететом.

Одмах по сазнању да је извршено насиље над дјететом надлежна полицијска станица ће, без одлагања, упутити патролу полиције на мјесто догађаја ради пружања интервенције, тј. провере пријаве или захтјева и тренутне заштите и пружања потребне помоћи дјетету спречавањем извршиоца у даљем насилничком понашању и здравственог збрињавања дјетета. Уколико патрола полиције на лицу мјеста утврди да постоје основи сумње да је извршено кривично дјело или прекршај, са елементима насиља, без одлагања ће о томе обавијестити дежурног полицијског службеника у полицијској станици, који ће на лице мјеста упутити полицијског службеника који располаже посебним знањима за рад са дјецом и малолетницима ради утврђивања чињеница, те прибављања података и доказа неопходних за вођење судског поступка.

Полиција ће прибавити податке и утврдити чињенице на начин којим ће се дјетету, за које је пријављено или се претпоставља да је жртва насиља, пружити могућност да изнесе све чињенице релевантне за утврђивање почињеног насиља. Посебно треба имати у виду информације које се тичу околности везаних за трајање, континуитет и начин почињеног насиља, те евентуално раније насиље над дјететом, а у складу са важећим законским прописима.

Полицијски службеници ће предузимати потребних мјера и радњи према дјетету обавезно вршити у присуству

родитеља, осим ако су они извршиоци насиља. Уколико су родитељи извршиоци насиља или постоји основ сумње да јесу, мјере и радње предузимају се у присуству представника органа старатељства.

Ако учинилац насиља над дјететом легално посједује оружје, оно ће се привремено одузети ради спречавања могуће злоупотребе и покренути одговарајући поступак одузимања оружја.

У случају сазнања о илегалном посједовању оружја, предузеће се потребне мјере ради његовог проналажења, одузимања и пријављивања извршиоца и на ту околност.

Током поступања полицијски службеници су дужни на примјерен и јасан начин упознати родитеље, односно старатеље дјетета жртве насиља с њеним законским правима, те мјерама и радњама које ће у даљем поступању полиција предузети против извршиоца насиља, а које су посебно важне за заштиту дјетета.

У случају када је потребно дијете жртву насиља измјестити из средине у којој се насиље десило, мора се обавити разговор са дјететом, а полицијски службеник ће одмах затражити долазак и интервенцију надлежног органа старатељства ради предузимања мјера потребних за збрињавање и заштиту добробити дјетета.

По запримању обавјештења да је извршено насиље над дјететом полиција ће о томе одмах обавијестити надлежни орган старатељства и тужиоца за малолетнике ради пружања заштите жртви и предузимања мјера одговарајуће заштите из њихове надлежности.

О извршеном насиљу над дјететом, а на основу утврђених чињеница, полиција ће поднијети извјештај о извршеном кривичном дјелу тужилаштву, односно покренути прекршајни поступак пред судом за прекршаје ради утврђивања одговорности извршиоца.

Организационе јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске учествују у раду Мултисекторског тима школе, на тај начин доприносећи међусекторској сарадњи у заштити права дјетета.

Организационе јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске податке о насиљу региструју у Образац за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјете.

4.5. Поступање приликом обавјештавања медија и јавности у случају појаве насиља, занемаривања и злостављања

Приликом обавјештавања медија и јавности о дјетету која су жртве насиља, занемаривања или злостављања, који су извршиоци или дјеца у ризику, препоруке за поступање су следеће:

А. при извјештавању о жртви или очевицу кривичног дјела не смије се открити идентитет дјетета жртве (ни директно, ни индиректно), укључујући мјесто пребивалишта, мјесто гдје се догађај десио и друге информације на основу којих се може претпоставити идентитет дјетета. Нарочито је деликатно откривати везу између извршиоца и жртве;

Б. при извјештавању о хуманитарним акцијама неопходно је заштити приватност и достојанство дјете за коју се прикупља помоћ;

В. при извјештавању о несталој дјетету објављивање идентитета и других информација које могу помоћи у потрази оправдано је само док траје потрага за дјететом;

Г. при извјештавању о дјетету која су збринута у хранитељску породицу, усвојена или збринута у установу социјалне заштите или смјештена у дом за дјецу без родитељског старања или ђачке домовне потребно је такође заштити идентитет дјете;

Д. при извјештавању о дјетету којој су изречене кривичне санкције потребно је такође заштитити идентитет дјете;

Ђ. извјештавање о несрећама, самоубиствима и породичним трагедијама захтијева придржавање највиших професионалних стандарда сваке струке, без улажења у мотиве појединачног случаја; фокус ставити на разумије-

вање догађаја, стручно објашњење појаве, а не конкретност догађаја, факторе ризика и доступне облике помоћи;

Е. извјештавање о насиљу међу дјецом може бити подстицај насиљу, због чега не треба никада иступати у јавности и говорити о конкретном догађају, већ увијек треба извјештавати о појави, стручном објашњењу појаве, факторима ризика и начинима превенције;

Ж. не уступати и објављивати фотографије мјеста догађаја које изазивају страх, невјерицу и ужасавање, као и фотографије на којима се велича насиље;

З. кад год је могуће, промовисати позитивне садржаје о дјеци, позитивне примјере, просоцијално понашање код дјеце, те истицати ресурсе који воде до таквог понашања јер позитивно поткрепљење има утицај на промјену понашања;

И. у случају насиља над дјецом, као и вршњачког насиља, не позивати на одговорност само једну страну (породица, школа, установа ученичког стандарда, орган старатељства и слично);

Ј. у случају насиља над дјецом не износити непровјерене информације и позивати се на заштићене, неименоване изворе;

К. не давати претпоставке, нестручне квалификације и дијагнозе, као и стручно мишљење на основу информација у медијима и јавности;

Л. увијек и у свим ситуацијама прибавити сагласност законских заступника дјетета за фотографисање и објављивање фотографија, при чему дијете треба да буде упознато о разлозима његовог појављивања у медијима или јавности;

Љ. стручњаци који иступају у јавност треба да се суздрже од квалификација и закључака о трендовима насиља над дјецом и пројекцијама, ако исти нису утемељени на чињеницама и ваљаним истраживањима, и

М. када са сигурношћу није могуће предвидјети последице које извјештавање може имати за дијете и његову породицу, треба извјештавати о појави, а не о конкретном догађају у којем је дијете учествовало.

5. МЕЂУСЕКТОРСКА САРАДЊА И ПРАЋЕЊЕ ПРИМЈЕНЕ ПРОТОКОЛА

А. Сви стручњаци који раде са дјецом или кроз своју професионалну дјелатност долазе у контакт са дјецом дужни су да међусобно сарађују, правовремено дијеле информације, врше стручни консензус и међусобно се савјетују, а све с циљем заштите права дјетета и његових најбољих интереса.

Б. Сви који долазе у контакт са дјецом треба да имају знања и вјештине у раду са дјецом и да се континуирано усавршавају и обучавају о појави насиља, занемаривања и злостављања дјеце, правима дјеце и начинима њихове заштите.

В. Сви на које се односи овај протокол дужни су одазвати се позивима полиције, предшколске установе, школе, установе ученичког стандарда, установе социјалне заштите и здравствене установе у сваком случају предузимања активности уколико дође до сазнања, пријаве или сумње о насиљу, занемаривању или злостављању дјетета.

Г. Све институције укључене у рјешавање конкретне пријаве насиља, занемаривања и злостављања обавјештавају школу коју ученик похађа о предузетим мјерама и активностима из њихових надлежности, а све с циљем пружања подршке и помоћи ученику.

Д. Ради праћења примјене овог протокола, формира се Тим за праћење примјене Протокола, а свака потписница именује по два члана Тима.

Ђ. Тимом за праћење примјене Протокола руководи представник Министарства породице, омладине и спорта.

Е. Тим за праћење примјене Протокола доноси Пословник о раду.

6. ПРАЋЕЊЕ ПОЈАВНИХ ОБЛИКА НАСИЉА, ЗАНеМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА ДЈЕЦЕ

А. Ради спровођења мјера заштите дјеце од насиља, занемаривања и злостављања у Републици Српској, као и од-

говорног приступа у праћењу појаве насиља и политика у креирању дјелотворних програма превенције, потписнице Протокола су у обавези да Тиму за праћење примјене Протокола мјесечно достављају обједињене податке о појави насиља, занемаривања и злостављања дјеце и да евидентирају сваку појаву насиља, занемаривања и злостављања дјеце на прописаном обрасцу.

Б. Тим за праћење примјене Протокола израдиће Образац за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјеце са упутством за попуњавање у року од 60 дана од потписивања овог протокола.

В. Обједињени подаци прикупљају се на основу образаца за праћење појавних облика насиља, занемаривања и злостављања дјеце и достављају надлежним министарствима на прописаној табели за евиденцију.

Г. Садржај обрасца се током времена може мијењати с циљем свеобухватнијег сагледавања појавних облика насиља, занемаривања и злостављања.

Д. Тим за праћење примјене Протокола ће на основу достављених података од министарства потписника Протокола извршити обједињавање података, анализу и сачинити годишњи Извјештај о појавним облицима насиља, занемаривања и злостављања дјеце у Републици Српској најкасније до 15. марта текуће године за претходну годину, те Извјештај доставити Интерресорном тиму за јачање безбједности и спречавање насиља у основним и средњим школама и ђачким домовима у Републици Српској, који након разматрања исти доставља Влади Републике Српске на усвајање.

Ђ. Надлежна министарства су дужна обавијестити установе и организације у својој надлежности о Извјештају.

7. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

А. Рок за успостављање механизма праћења примјене Протокола и начина праћења појавних облика насиља, занемаривања и злостављања је једна календарска година од дана потписивања Протокола.

Б. Потписници протокола доставиће Министарству породице, омладине и спорта приједлог два члана Тима за праћење примјене Протокола у року од 15 дана од дана ступања на снагу Протокола, који ће се именовати рјешењем.

В. Тим за праћење примјене Протокола ће у року од 30 дана од дана именована донијети Пословник о раду.

Г. Потписивањем овог протокола престају да важе Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјеце ("Службени гласник Републике Српске", број 82/13) и Протокол о поступању у случајевима вршњачког насиља међу дјецом и младима у васпитно-образовном систему Републике Српске од 26. марта 2019. године.

Д. Овај протокол објавиће се у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 07.04/052-2611/24
1. априла 2024. године
Бања Лука

Министарство просвјете и
културе,
Жељка Стојичић, с.р.

Број: 11/05-122-11/24
1. априла 2024. године
Бања Лука

Министарство здравља и
социјалне заштите,
Ален Шеранић, др мед., с.р.

Број: С/М-020-85/24
1. априла 2024. године
Бања Лука

Министарство унутрашњих
послова,
Синиша Каран, с.р.

Број: 20.01/020-1074/24
1. априла 2024. године
Бања Лука

Министарство породице,
омладине и спорта,
Селма Чабрић, с.р.

1184

Министар просвјете и културе, на основу члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23) и члана 35. став 5, а у вези са чланом 38. став 2. тачка 3. Закона о библиотечко-информационој дјелатности

("Службени гласник Републике Српске", бр. 44/16 и 62/18), у поступку разрјешења члана Управног одбора ЈУ Народна библиотека Пале, д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е

О РАЗРЈЕШЕЊУ ЧЛАНА УПРАВНОГ ОДБОРА ЈУ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА ПАЛЕ

1. Данка Работа разрјешава се дужности члана Управног одбора ЈУ Народна библиотека Пале.

2. Ово рјешење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 07.06/620-71/24
5. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Жељка Стојичић, с.р.

Министар просвјете и културе, на основу члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23) и члана 34. став 1. тачка 1. Закона о библиотечно-информационој дјелатности ("Службени гласник Републике Српске", бр. 44/16 и 62/18), а у вези са чланом 4. став 2. Закона о министарским, владиним и другим именованима Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 41/03), у поступку разрјешења вршиоца дужности директора Јавне установе Народна библиотека Требиње, д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е

О ПРЕСТАНКУ ДУЖНОСТИ ВРШИОЦА ДУЖНОСТИ ДИРЕКТОРА ЈАВНЕ УСТАНОВЕ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА ТРЕБИЊЕ

1. Милосави Супић Вуковић престаје дужност вршиоца дужности директора Јавне установе Народна библиотека Требиње.

2. Ово рјешење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 07.06/620-27-10/24
3. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Жељка Стојичић, с.р.

Министар просвјете и културе, на основу члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23) и члана 31. став 3. Закона о библиотечно-информационој дјелатности ("Службени гласник Републике Српске", бр. 44/16 и 62/18), у поступку именовања директора Јавне установе Народна библиотека Требиње, д о н о с и

Р Ј Е Ш Е Њ Е

О ИМЕНОВАЊУ ДИРЕКТОРА ЈАВНЕ УСТАНОВЕ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА ТРЕБИЊЕ

1. Милосава Супић Вуковић именује се за директора Јавне установе Народна библиотека Требиње на мандатни период од четири године.

2. Именована обавља послове заступања и представљања Јавне установе Народна библиотека Требиње у правном промету без ограничења.

3. Овлашћује се Милосава Супић Вуковић да изврши промјену лица овлашћеног за заступање Јавне установе Народна библиотека Требиње у судском регистру надлежног суда.

4. Ово рјешење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Српске".

Број: 07.06/620-27-11/24
3. априла 2024. године
Бањалука

Министар,
Жељка Стојичић, с.р.

Републички завод за статистику

На основу члана 21. Закона о статистици Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број

85/03), а у складу са вишегодишњим Статистичким програмом Републике Српске за период 2022-2025. (Одлука Владе Републике Српске, број: 04/1-012-2-3176/21, објављена у "Службеном гласнику Републике Српске", број 102/21), Републички завод за статистику о б ј а в љ у ј е

К О Е Ф И Ц И Ј Е Н Т

ПОТРОШАЧКИХ ЦИЈЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПској

Мјесечни коефицијент потрошачких цијена у марту 2024. године у односу на фебруар 2024. године је 0.004.

Број: 06.3/052-108/24
22. априла 2024. године
Бањалука

Директор,
Дарко Милуновић, с.р.

Републички завод за статистику и з д а ј е

С А О П Ш Т Е Њ Е

1. Просјечна мјесечна бруто плата запослених у Републици Српској исплаћена у марту 2024. године износи 2 130 КМ.

2. Просјечна мјесечна нето плата запослених у Републици Српској исплаћена у марту 2024. године износи 1 394 КМ.

3. Просјечна мјесечна бруто плата запослених у Републици Српској исплаћена у периоду јануар - март 2024. године износи 2 087 КМ.

4. Просјечна мјесечна нето плата запослених у Републици Српској исплаћена у периоду јануар - март 2024. године износи 1 366 КМ.

Број: 06.3.03/052-108.3/24
22. априла 2024. године
Бањалука

Директор,
Дарко Милуновић, с.р.

Републички завод за статистику Републике Српске о б ј а в љ у ј е

П Р О С Ј Е Ч Н Е

БРУТО И НЕТО ПЛАТЕ ЗАПОСЛЕНИХ ИСПЛАЋЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПској У МАРТУ 2024. ГОДИНЕ

у КМ

	Подручја дјелатности	Бруто плата	Нето плата
	Укупно	2 130	1 394
A	Пољопривреда, шумарство и риболов	1 833	1 197
B	Вађење руда и камена	2 685	1 723
C	Прерађивачка индустрија	1 714	1 186
D	Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	2 680	1 717
E	Снабдијевање водом; канализација, управљање отпадом и дјелатности санације (ремедијације) животне средине	1 897	1 239
F	Грађевинарство	1 664	1 097
G	Трговина на велико и на мало, поправка моторних возила и мотоцикала	1 900	1 247
H	Саобраћај и складиштење	1 750	1 148
I	Дјелатности пружања смјештаја, припреме и послуживања хране, хотелијерство и угоститељство	1 761	1 153
J	Информације и комуникације	2 669	1 711
K	Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	2 905	1 855
L	Пословање некретнинама	1 709	1 120

M	Стручне, научне и техничке дјелатности	2 429	1 610
N	Административне и помоћне услужне дјелатности	1 932	1 257
O	Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	2 513	1 617
P	Образовање	2 144	1 381

Q	Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	2 538	1 633
R	Умјетност, забава и рекреација	1 921	1 248
S	Остале услужне дјелатности	2 123	1 378

Број: 06.3.03/052-108.3/24
22. априла 2024. године
Бањалука

Директор,
Дарко Милуновић, с.р.

САДРЖАЈ

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

1169	Уредба о одређивању марже у промету производа...	1
1170	Одлука о давању сагласности на План утрошка средстава, број: 04/1-012-2-1306/24	2
1171	Одлука о давању сагласности на План утрошка средстава, број: 04/1-012-2-1307/24	3
1172	Одлука о давању сагласности на План утрошка средстава, број: 04/1-012-2-1290/24	3
1173	Одлука о давању сагласности на План утрошка средстава, број: 04/1-012-2-1303/24	3
1174	Одлука о давању сагласности за задужење Фонда здравственог осигурања Републике Српске	3
1175	Одлука о давању сагласности на Приједлог ребаланса Финансијског плана - Буџета Фонда здравственог осигурања Републике Српске за 2024. годину	4
1176	Одлука о давању сагласности на План рада и финансијски план Јавне установе Ветеринарски институт Републике Српске "Др Васо Бутозан" Бања Лука за 2024. годину	4
1177	Одлука о исплати финансијских средстава неразвијеним и изразито неразвијеним јединицама локалне самоуправе, број: 04/1-012-2-1305/24	4
1178	Одлука о преносу права својине на непокретности, број: 04/1-012-2-1291/24	5
1179	Одлука о преносу права својине на непокретности, број: 04/1-012-2-1292/24	5
	Рјешење о разрешењу вршиоца дужности помоћника директора за Сектор економских статистика у Републичком заводу за статистику	5
	Рјешење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора за Сектор економских статистика у Републичком заводу за статистику	5

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

1180	Програм посебног надзора над присуством карантинских штетних организама на коштичавим воћкама на подручју Републике Српске у 2024. години	6
1181	Програм посебног надзора над присуством карантински штетних организама у регистрованим расадницима у Републици Српској у 2024. години	8
1182	Програм посебног надзора над присуством карантински штетних организама на поврћу и цвијеху (Impatiens necrotic spot tospovirus, Pepino mosaic virus, Tomato yellow leaf curl virus, Tomato spotted wilt virus, Tomato brown rugose fruit virus, Tomato chlorosis virus, Tomato infectious chlorosis virus, Tomato leaf curl New Delhi virus и Tomato mottle virus) на подручју Републике Српске у 2024. години	12

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ

1183	Протокол за заштиту дјете од насиља, занемаривања и злостављања	18
1184	Рјешење о разрешењу члана Управног одбора ЈУ Народна библиотека Пале	26
	Рјешење о престанку дужности вршиоца дужности директора Јавне установе Народна библиотека Требиње	27
	Рјешење о именовању директора Јавне установе Народна библиотека Требиње	27

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКУ

	Коефицијент потрошачких цијена у Републици Српској у марту 2024. године	27
	Саопштење о просјечним мјесечним бруто и нето платама запослених у Републици Српској исплаћеним у марту 2024. године и у периоду јануар - март 2024. године	27
	Просјечне бруто и нето плате запослених исплаћене у Републици Српској у марту 2024. године	27

ОГЛАСНИ ДИО	4 стране
-------------------	----------

